

Algemene Inlichtingen- en
Veiligheidsdienst
*Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties*

Jaarverslag 2011

Mr. L. Einthoven, het eerste hoofd van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD), de voorloper van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), was verantwoordelijk voor het devies en het wapen van de dienst. Hij meende dat burgers zich in een democratie als de onze niet passief moeten laten meedrijven met de golven van de geschiedenis, maar daarin een actieve rol moeten spelen. Dat werd: **Per undas adversas**. 'Levende vissen zwemmen **tegen de stroom in**, alleen de dode drijven mee'. De spreuk symboliseert de instelling van de dienst: een actieve instelling, als het nodig is tegen de stroom in, het oog gericht op bedreigingen van de nationale veiligheid.

Samen werken aan een veilige toekomst

De AIVD heeft in 2011 talrijke dreigingsmeldingen onderzocht en daarnaast onderzoeken uitgevoerd op zeer uiteenlopende terreinen waaronder terrorisme, extremisme, spionage, proliferatie en politieke inlichtingen. Bovendien heeft de AIVD duizenden veiligheidsonderzoeken uitgevoerd, tientallen dreigingsinschattingen voor het Stelsel bewaken en beveiligen gemaakt en dreigingen vanuit het oogpunt van verbodingsbeveiliging gezien.

Al deze onderzoeken vinden plaats in een context van dreigingen en risico's die zich in toenemende mate op onvoorspelbare wijze en in korte tijd ontwikkelen. Bovendien krijgen deze dreigingen en risico's steeds nadrukkelijker een internationale dimensie. Hun aard verandert daarnaast als gevolg van de toenemende technologisering. Al deze ontwikkelingen vragen een voortdurende investering in het opbouwen en uitbouwen van de unieke informatiepositie die de AIVD heeft.

Om adequaat te kunnen inspelen op de uitdagingen is een goede samenwerking van belang. De AIVD investeert daarom in verdere samenwerking met partners in binnen- en buitenland. Internationaal is de AIVD daartoe actief partner in een netwerk van inlichtingen- en veiligheidsdiensten, vooral met het oog op contraterorisme. Nationaal zet de AIVD in op meer intensieve samenwerking met de Nationaal Coördinator Terrorismedebestrijding en Veiligheid - waarvan het in januari 2012 opgerichte Nationaal Cyber Security Centrum deel uitmaakt - de nationale politie, de Regionale Inlichtingendiensten en, in het bijzonder, de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD).

De intensieve samenwerking tussen de AIVD en de MIVD zal zich in toenemende mate vertalen in een grotere doeltreffendheid van de inlichtingenactiviteiten en een verhoogde doelmatigheid. Ook in het afgelopen jaar zijn vele gezamenlijk analyses aangeboden, is zij aan zij opgetrokken op het gebied van contraproliferatie en zijn gezamenlijke teams geformeerd op diverse gebieden. Daarnaast hebben de AIVD en de MIVD eigen taken en expertise die vanuit de specifieke opdrachten en verantwoordelijkheden wel wederzijds complementair zijn.

De AIVD is een van de organisaties die zich inzet voor de veiligheid van de Nederlandse samenleving en Nederlandse belangen in het buitenland. Het is onze opdracht om in deze onzekere wereld dreigingen, risico's en internationale politieke ontwikkelingen, die anderen niet kunnen zien en die grote gevolgen kunnen hebben voor de belangen van de Nederlandse staat, als eerste te onderkennen en te duiden. Zo kunnen wij anderen waarschuwen en kunnen dreigingen en risico's worden afgewend.

Ons streven is meer openheid te betrachten over de activiteiten die de AIVD in het kader van zijn wettelijke taak uitvoert en daarmee inzicht te geven in wat ons werk oplevert voor de samenleving. Openheid en inzicht geven zijn voor een geheime dienst niet vanzelfsprekend. Met dit jaarverslag zetten wij een volgende stap in een eerder ingezet proces van toenemende transparantie.

Rob Bertholee
Hoofd Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Inhoud

Samen werken aan een veilige toekomst	1
Inleiding	5
1 Terrorisme	9
1.1 Jihadistisch terrorisme	9
1.2 Endogene jihadistisch-terroristische dreiging	12
1.3 Overig terrorisme	12
2 Radicalisme en extremisme	15
2.1 Islamistisch extremisme	15
2.2 Moluks activisme	16
2.3 Links-extremisme	16
2.4 Rechts-extremisme	17
2.5 Anti-islam(isme)	17
2.6 Dierenrechtenextremisme	17
2.7 Intimiderend en/of gewelddadig verzet tegen het asiel- en vreemdelingenbeleid	18
3 Heimelijke inlichtingenactiviteiten van andere landen	21
3.1 Verschijningsvormen van heimelijke activiteiten en inmenging	21
3.2 Activiteiten en resultaten	24
4 Inlichtingen buitenland	27
4.1 Regionale ontwikkelingen	27
4.2 Activiteiten en resultaten	31
5 Proliferatie van massavernietigingswapens	33
5.1 De gezamenlijke Unit Contraprolieratie	33
5.2 Activiteiten en resultaten	34
6 Veiligheidsbevordering	37
6.1 Stelsel bewaken en beveiligen	37
6.2 Vitale sectoren	38
6.3 Voorlichting	38
6.4 Verbindingsbeveiliging	39
7 Vertrouwensfuncties en veiligheidsonderzoeken	41
7.1 Aanwijzing van vertrouwensfuncties	41
7.2 Veiligheidsonderzoeken	42

8	Organisatie, ontwikkeling en bedrijfsvoering	47
	8.1 Samenwerking met de MIVD	47
	8.2 Samenwerking met Regionale Inlichtingendiensten	47
	8.3 Samenwerking met het internationale netwerk van collega-diensten	48
	8.4 Cybersecurity	48
	8.5 Reisbewegingen	48
	8.6 Doorontwikkeling informatiehuishouding	48
	8.7 Bedrijfsvoering	49
9	Verantwoording en toezicht	51
	9.1 Tweede Kamer	51
	9.2 Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer (CIVD)	51
	9.3 Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD)	52
	9.4 De Raad voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (RIV)	52
10	Wetgeving en juridische zaken	55
	10.1 Wijziging van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv 2002)	55
	10.2 Nationale politie en de Wiv 2002	55
	10.3 Klachten	55
	10.4 Verzoeken tot kennisneming	55
	10.5 Notificatie	57
	Begrippenlijst	58
	Openbare publicaties 2011	60

De missie

De AIVD staat voor de nationale veiligheid door tijdig dreigingen, internationale politieke ontwikkelingen en risico's te onderkennen die niet direct zichtbaar zijn. Hiertoe doet de dienst onderzoek in binnen- en buitenland. De AIVD deelt gericht kennis en informatie die samenwerkingspartners en belanghebbenden aanzetten tot handelen.

De AIVD signaleert, adviseert en mobiliseert anderen en reduceert zelfstandig risico's. Hiermee vervult de dienst zijn eigen rol in het netwerk van overheidsorganisaties die de veiligheid nationaal en internationaal beschermen.

van de

AIVD

Inleiding

De AIVD richt zijn capaciteit op risico's en bedreigingen die potentieel een grote impact hebben op de nationale en internationale veiligheidsbelangen van Nederland. De AIVD beoogt vanuit zijn zelfstandige informatiepositie de belanghebbenden en samenwerkingspartners van context, unieke informatie en van handelingsperspectieven te voorzien. Hierdoor kunnen dreigingen tegen de nationale veiligheidsbelangen tijdig worden onderkend en zo nodig worden gereduceerd.

De taken van de AIVD

De taken van de AIVD zijn wettelijk bepaald en beschreven in artikel 6, tweede lid, sub a t/m e van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv 2002). De AIVD is bevoegd bij de uitvoering van de taken gebruik te maken van bijzondere bevoegdheden. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is verantwoordelijk voor een goede taakuitvoering door de AIVD.

In termen van de Wiv 2002 voert de AIVD zijn taken uit voor 'de bescherming van de democratische rechtsorde, dan wel de veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat'. De AIVD komt in beeld als een van de (inter)nationale veiligheidsbelangen in het geding is en met name als de risico's of bedreigingen van deze belangen:

- heimelijk van aard zijn (als ze voor partijen die niet over de bijzondere bevoegdheden van de AIVD beschikken, niet of moeilijk zichtbaar zijn);
- worden ingegeven door ondemocratische politieke intenties of gericht zijn op het veranderen of ontwrachten van onze samenleving via ondemocratische middelen;
- een majeure impact kunnen hebben op de (inter)nationale veiligheidsbelangen van de Nederlandse staat en samenleving.

Taken

Op basis van artikel 6, tweede lid, sub a t/m e heeft de AIVD de volgende taken.

- A-taak: onderzoek naar personen en organisaties die aanleiding geven tot het ernstige vermoeden dat zij een gevaar vormen voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde dan wel voor de veiligheid of voor andere gewichtige belangen van de staat.
- B-taak: het uitvoeren van veiligheidsonderzoeken naar personen die een vertrouwensfunctie (gaan) vervullen en adviseren over de aanwijzing van die vertrouwensfuncties.
- C-taak: veiligheidsbevordering door het gericht met belanghebbenden delen en duiden van dreigingsinformatie en de bevordering van informatie- en verbidingsbeveiliging.
- D-taak: onderzoek betreffende andere landen (ook wel inlichtingentaak genoemd).
- E-taak: het opstellen van dreigings- en risicoanalyses in het kader van het Stelsel bewaken en beveiligen (gericht op personen, objecten, diensten en evenementen in het rijkso domein).

In het licht van de A-taak worden de gebieden van onderzoek bepaald op basis van risicoanalyses en -inschattingen. Hierin worden de nationale veiligheidsbelangen van de Nederlandse staat en samenleving, de risico's en bedreigingen daarvan en het bestaande weerstandsvermogen tegen elkaar afgewogen. Het weerstandsvermogen wordt onder andere bepaald aan de hand van de vraag in hoeverre andere overheidsdiensten de betreffende dreiging al in beeld hebben of proberen te reduceren.

Het uitvoeren van veiligheidsonderzoeken naar personen die vertrouwensfuncties (gaan) vervullen (de B-taak van de AIVD) heeft een eigen wettelijke basis, de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo). De aanwijzing van vertrouwensfuncties geschiedt door de verantwoordelijke vakministers of werkgevers. De AIVD adviseert hierin.

De uitvoering van de D-taak vindt plaats aan de hand van het 'Aanwijzingsbesluit Buitenland-taak' dat de minister-president vaststelt in overeenstemming met de betrokken vakministers. Hier gaat een proces aan vooraf waarin enerzijds belangen en informatiebehoeften van de afnemers en anderzijds dreigingsinschattingen en operationele mogelijkheden en risico's van de kant van de AIVD (en de MIVD) worden afgewogen.

Bij de C- en E-taak worden enerzijds op basis van de eigen verantwoordelijkheid en expertise van de AIVD en anderzijds in overleg met (onderdelen van) departementen keuzes gemaakt voor bestuurlijke instanties, maatschappelijke sectoren of onderwerpen waarop de veiligheidsbevorderende activiteiten zich richten.

2011 in vogelvlucht

De AIVD wordt bij zijn taakuitvoering geconfronteerd met twee belangrijke meerjarige trends: internationalisering en technologisering. De risico's en bedreigingen voor de nationale en internationale veiligheidsbelangen van de Nederlandse staat en de samenleving vinden hun oorsprong in toenemende mate buiten de Nederlandse grenzen. Zij komen voort uit een steeds dynamischer en onzekerder internationale omgeving. In 2011 heeft deze ontwikkeling zich onder andere geuit bij jihadistisch geïnspireerde terroristische dreigingen die zich op onverwachte momenten in verschillende landen in Europa hebben voorgedaan. Nieuwe terroristische dreigingen kunnen zich onvoorspelbaar, in korte tijd en van buitenaf (exogeen) ontwikkelen. Geradicaliseerde individuen die niet of nauwelijks in verband staan met in Europa gekende netwerken krijgen training in moeilijk toegankelijke strijdgebieden. Hun potentiële doelwit kan liggen in het land van verblijf maar ook in een niet te voorzien ander land. Daarom is de AIVD zeer waakzaam waar het complexe en aan elkaar verbonden factoren betreft als radicalisering, rekrutering, (reis)intenties en de daadwerkelijke bereidheid om tot geweld over te gaan.

De aanslagen van Anders Breivik in en rond Oslo in juli 2011 illustreren dat aanslagen door een solistische dreiger niet zijn voorbehouden aan jihadistisch terroristen. In het door hem verspreide Manifest formuleert hij als motivering voor zijn daden een ideologie die als anti-islamitisch, anti-multiculturalistisch en anti-'links' kan worden omschreven. Naar aanleiding van deze aanslagen heeft de AIVD een onderzoek gestart naar de vraag of dit gedachtegoed ook in Nederland individuen tot denkbeelden kan brengen die een dreiging kunnen vormen voor de democratische rechtsorde.

De 'Arabische Lente' is een voorbeeld van een ontwikkeling die direct of indirect kan leiden tot risico's voor de Nederlandse nationale belangen. Door de destabilisering in de Arabische wereld ontstaat ruimte voor personen met jihadistische sympathieën, waardoor een dreiging zou kunnen ontstaan tegen westerse belangen. Daarnaast heeft Nederland baat bij regionale stabiliteit vanwege de geopolitieke ligging van de Arabische wereld en het belang daarvan voor de energietoevoer en -productie en internationaal transport.

Risico's en bedreigingen kenmerken zich steeds meer door een verdergaande technologisering. In toenemende mate kunnen statelijke en niet-statelijke actoren beschikken over hoogwaardige informatie-, communicatie-, beveiligings- en wapentechnologie die in combinatie met (agressieve) geopolitieke intenties gevolgen kunnen hebben voor de Nederlandse veiligheidsbelangen.

Een andere technologische ontwikkeling is die op het gebied van encryptie en het onzichtbaar maken van informatie op internet. Deze vormt een grote uitdaging voor de AIVD en zijn samenwerkingspartners op het gebied van terrorismebestrijding. De digitale inbraak bij DigiNotar geeft aan dat risico's en bedreigingen met een technologische component zich onverwacht snel en onvoorspelbaar voor kunnen doen. De inbraak bij DigiNotar toont bovendien aan dat dergelijke aanvallen in potentie een serieuze bedreiging vormen voor de nationale veiligheid.

Deze twee trends dwingen de AIVD te investeren in het kennisniveau op het gebied van de technologische ontwikkelingen en de samenwerking met onze (strategische) partners verder te intensiveren. Zie voor een uitgebreidere beschrijving hoofdstuk 8 Organisatie, ontwikkeling en bedrijfsvoering. Op het gebied van technologie heeft de AIVD in 2011 geïnvesteerd in technische inlichtingmiddelen en informatietechnologiesystemen voor het verwerven, filteren en analyseren van (zeer) grote hoeveelheden gegevens en verbindingbeveiligingen.

1 Terrorisme

Terrorisme is een blijvend aandachtsgebied van de AIVD. De AIVD geeft prioriteit aan (verdere uitbouw van) een eigen hoogwaardige inlichtingenpositie over personen en organisaties in Nederland en het buitenland die een mogelijke terroristische dreiging vormen voor Nederland of Nederlandse belangen elders. De aanslagen van Anders Breivik in juli 2011 tonen aan dat een terroristische dreiging niet van buiten hoeft te komen, maar ook kan ontstaan in de eigen samenleving. Deze aanslagen laten ook zien dat achter een aanslag niet altijd een organisatie of netwerk zit, maar dat een aanslag ook door een eenling kan worden gepland en uitgevoerd.

1.1 Jihadistisch terrorisme

De AIVD heeft in 2011 prioriteit gegeven aan het tijdig onderkennen van jihadistisch-terroristische dreiging van buiten Nederland (exogeen). In 2011 heeft de AIVD geen concrete dreiging tegen Nederland geconstateerd. Jihadisten richten zich niet alleen tegen ongelovige regimes in de islamitische wereld zelf. Zij richten zich ook tegen het Westen dat wordt beschouwd als vijand van de islam. Nederland behoort tot die groep landen en blijft daarom in de ogen van jihadisten een gerechtvaardigd doelwit voor het plegen van aanslagen.

De dood van Osama bin Laden door een actie van het Amerikaanse leger heeft Al Qaida een belangrijke slag toegebracht. Onder Bin Ladens opvolger Ayman al-Zawahiri blijkt sprake van een accentverschuiving in de strategie. Al-Zawahiri en andere belangrijke leiders hebben moslims overal ter wereld opgeroepen tot het plegen van aanslagen in hun eigen land. Dat neemt niet weg dat Al Qaida nog steeds de intentie heeft het Westen te treffen met aanslagen. Maar de individuele plicht tot jihad, zoals Al Qaida die altijd heeft uitgedragen, lijkt nu een praktischer en kleinschaliger invulling te krijgen door individuele moslims op te roepen tot het zelfstandig plegen van aanslagen. Deze boodschap werd ook uitgedragen in het door Al Qaida op het Arabisch Schiereiland (AQAS) uitgegeven internettijdschrift *Inspire*. Hoewel deze oproepen nog geen zichtbare gevolgen hebben gehad in Nederland, blijken allerlei preken en andere teksten op internet een inspiratiebron voor individuen om aanslagen te plegen.

Een voorbeeld hiervan is Arid Uka die in maart 2011 op het vliegveld van Frankfurt een aanslag pleegde waarbij hij twee Amerikaanse soldaten doodde en er twee verwondde. In het dreigingsbeeld heeft de solistische dreiger dan ook een prominentere plaats gekregen omdat ook in Nederland jihadisten zich aangesproken kunnen voelen door deze oproepen.

Arabische Lente

De omwenteling in de Arabische wereld, vaak aangeduid als 'Arabische Lente', kwam voor velen als een grote verrassing. Dit gold ook voor leiders van de wereldwijde jihad, zoals Bin Laden en Al-Zawahiri. Via internet probeerde met name Al-Zawahiri de Arabische Lente als een jihadistisch geïnspireerde gebeurtenis af te schilderen en hij doet pogingen de opstanden met terugwerkende kracht als jihadistisch te 'herframen'. De jihadisten hebben echter geen enkele rol gespeeld in de revoltes. Deze hadden juist een sterk sociaal-economisch en politiek-seculier karakter. Een uitzondering lijkt Libië, waar strijdgroepen met een zeker radicaal-islamitisch karakter hebben deelgenomen aan de gevechten tegen de troepen van Khadaffi. Hoewel enkele personen uit het Westen op grond van een jihadistische inspiratie hebben geprobeerd deel te nemen aan die gevechten, heeft de Arabische Lente over het geheel genomen niet geleid tot een gedragsverandering van jihadisten in het Westen: zij blijven zich richten op de gebieden waar daadwerkelijk de jihad wordt gestreden. Overigens kan de overgangsfase waarin een aantal Arabische landen zich momenteel bevindt wel leiden tot meer ruimte voor jihadisten, omdat de druk waaronder zij leefden tijdens de oude regimes is verminderd.

Afghanistan-Pakistan

Jihadisten uit het Westen, ook uit Nederland, trekken nog steeds naar de regio Afghanistan-Pakistan om daar deel te nemen aan de jihad. Zij zijn daar betrokken bij lokale conflicten, met name in het grensgebied van beide landen. Zij vormen zo een dreiging tegen Nederlandse en andere westerse belangen in die regio. In 2011 is ook gebleken dat nog steeds een concrete dreiging uitgaat van terugkerende jihadisten uit deze regio, die plannen hebben om in Europa aanslagen te plegen. Zo werden in Duitsland en Oostenrijk in respectievelijk april en juni jihadisten aangehouden die in de regio Afghanistan-Pakistan waren getraind. Zij hadden de opdracht gekregen in het Westen aanslagen te plegen. De aanvallen met onbemande vliegtuigen waardoor inmiddels talloze leiders van jihadistische groeperingen, waaronder Al Qaida, zijn uitgeschakeld, hebben geleid tot vermindering van de communicatie- en planningscapaciteit.

Somalië

De jihadistische beweging Al Shabaab (AS) streeft naar vestiging van een islamitische staat op Somalisch grondgebied. De strijd van AS is primair een lokaal conflict. Aan de beweging is echter ook een factie verbonden van internationale jihadisten, die streven naar een internationaal gevoerde jihad en die de intentie en middelen hebben om aanslagen te plegen buiten Somalisch grondgebied. Tot de doelwitten van AS behoren met name (westerse) hulpverleningsorganisaties in Somalië zelf. Vooral de internationale jihadisten van AS echter vormen in en buiten Somalië een dreiging tegen Nederlandse belangen in de regio. Als reactie op een aantal ontvoeringen van westerlingen in oktober 2011 startte Kenia een grootschalig offensief tegen AS. Dat heeft AS strategisch in het nauw gebracht, maar tegelijkertijd is de terroristische dreiging jegens westerse en daarmee Nederlandse belangen in Kenia en andere buurlanden toegenomen. Eind 2011 vonden in Kenia enkele kleinere aanslagen plaats, die gezien kunnen worden als een reactie op het Keniaanse offensief in Somalië.

Onderzoek van de AIVD heeft in 2011 niet geleid tot aanwijzingen voor aanslagdreiging vanuit Somalië jegens Nederland. Maar er zijn wel steeds meer aanwijzingen dat personen met de Nederlandse nationaliteit zich willen aansluiten bij AS of dat daadwerkelijk hebben gedaan. Vooralsnog lijken jihadisten die naar Somalië gaan vooral te willen deelnemen aan de strijd in Somalië zelf, maar het is goed denkbaar dat sommigen zullen terugkeren om in het Westen een aanslag te plegen. In Nederland blijft bovendien sprake van een voedingsbodem voor radicalisering onder Somaliërs en zijn er aanwijzingen dat enkele leden van deze gemeenschap deel uitmaken van transnationale netwerken die ten dienste staan van AS.

Jemen

Al Qaida op het Arabisch Schiereiland (AQAS) neemt deel aan de strijd die gevoerd wordt tussen het regeringsleger en andere strijdende partijen. AQAS is slechts een van de strijdende partijen. Door gebiedsverovering kan AQAS meer mogelijkheden creëren voor facilitering, training en de voorbereiding van aanslagen in en buiten Jemen. In 2011 heeft AQAS, anders dan in 2010, geen aanslagen buiten Jemenitisch grondgebied gepleegd. Dat wijst waarschijnlijk op de beperkte capaciteit daartoe als gevolg van deelname aan de strijd in Jemen zelf. Een belangrijke inspirator van AQAS is de jihadistische ideoloog Anwar al-Awlaki. Zijn dood in oktober 2011 is een zware klap voor het internationaal jihadisme. Met zijn vermogen om zijn boodschap ook in vloeiend Engels te presenteren bereikte Al-Awlaki een groot niet-Arabischtalig publiek en wist hij met name in het Westen jihadisten te inspireren. De afgelopen jaren is gebleken dat de boodschap van Al-Awlaki jihadisten direct heeft aangezet tot het plegen van aanslagen. Een direct verband tussen de in het internettijdschrift *Inspire* uitgedragen oproep om aanslagen in het eigen land te plegen en aanslagen in Nederland is niet waargenomen in 2011.

Noord-Afrika

Al Qaida in de Islamitische Maghreb (AQIM) heeft zich in 2011 vooral regionaal beter gepositioneerd. Er is sprake van een verdere uitbreiding van de invloedssfeer van Algerije naar Mali, Mauritanië en Niger. Dat betekent dat de activiteiten van de organisatie zich over een enorm gebied uitstrekken. AQIM vormt in deze regio een duidelijk dreiging tegen westerse belangen die zich onder meer uit in regelmatige ontvoeringen van westerlingen. In november 2011 werd in Mali een Nederlander ontvoerd.

De revolutie in Libië is grotendeels aan AQIM voorbij gegaan. Alhoewel radicale moslims, die deels gelieerd zijn aan AQIM, een zekere mate van betrokkenheid hadden bij de strijd in dit land, hebben zij geen doorslaggevende rol gespeeld bij de omverwerping van het regime van kolonel Khadaffi. Internationaal bestaan echter grote zorgen over het destabiliserende effect dat wapensmokkel uit Libië kan hebben op reeds bestaande veiligheidsproblemen in de regio waaronder de terroristische strijd van AQIM. Dit effect is momenteel al zichtbaar in het noorden van Mali waar onder invloed van uit Libië afkomstige wapens (en strijders) de al langer sluimerende onafhankelijkheidsstrijd van Toeareg-rebellen nieuw leven is ingeblazen.

Reisbewegingen

De AIVD heeft in 2011 veel onderzoek verricht naar personen die vanuit Nederland wilden vertrekken naar gebieden waar zij konden deelnemen aan de jihad bijvoorbeeld om te strijden tegen Westerse militairen in Afghanistan. Er zijn de afgelopen jaren enkele tientallen personen vanuit Nederland naar een strijdgebied afgereisd met de intentie om deel te nemen aan jihadistische activiteiten. Het aantal jihadistische reisbewegingen was in 2011 groter dan in voorgaande jaren en Nederlandse jihadisten slaagden er bovendien vaker in om aansluiting te vinden bij sleutelfiguren binnen internationaal opererende netwerken. Als deze personen naar Nederland terugkeren kunnen zij mogelijk aanslagen plegen of andere jihadisten ondersteunen bij het plegen van aanslagen. Elders in Europa hebben in 2011 aanhoudingen plaatsgevonden die verband hielden met het voorbereiden van aanslagen door personen die in de regio Afghanistan-Pakistan waren getraind. Een gevolg van de open grenzen in Europa is dat personen en dus ook jihadisten zich makkelijker door Europa kunnen bewegen. Daarom geven aanhoudingen elders in Europa soms aanleiding onderzoek te verrichten naar mogelijke relaties met Nederland.

De AIVD heeft ook in 2011 pogingen van jihadisten om uit te reizen verstoord. Hierbij werd samengewerkt met en informatie geleverd aan een aantal strategische partners waaronder het Openbaar Ministerie (OM), de Nationale Recherche (NR) en de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND).

Internet

Internet speelt een belangrijke rol bij het internationaal jihadisme. Bepaalde jihadistische webfora zijn erg invloedrijk en vormen de facto de kern en motor van de wereldwijde virtuele jihadistische beweging. De AIVD schat dat ongeveer 25.000 jihadisten afkomstig uit meer dan 100 landen deel uitmaken van deze kernfora. Een van de krachtigste eigenschappen van de kernfora is dat alle leden kunnen deelnemen aan groepsdiscussies over een breed palet aan thema's. In deze interactieve groepsdiscussies wordt opgeroepen tot en toegewerkt naar door henzelf legitiem geacht geweld tegen de vijanden van de 'ware' islam. Deze kernfora bieden westerse jihadisten bovendien een unieke mogelijkheid om in contact te komen met gelijkgestemden in jihadistische strijdgebieden als Afghanistan of Jemen. Door dergelijke contacten kunnen zij geïnspireerd raken en begeleid worden bij een eventuele jihadgang of ingezet worden voor een eventuele aanslag in het Westen.

Van jihadisten die actief zijn op jihadistische webfora is doorgaans niet bekend wie zij zijn. Dit maakt het moeilijk om een goede inschatting te maken van de dreiging die uitgaat van zulke individuele jihadisten. Het onderkennen van belangrijke personen op 'jihadistisch internet' was in 2011 dan ook een van de belangrijkste doelen van het onderzoek van de AIVD. Dit onderzoek heeft geresulteerd in meer zicht op de werking van jihadistisch internet en de onderlinge verbondenheid tussen diverse personen, cellen en groeperingen. Het internetonderzoek vindt plaats in nauwe samenwerking met buitenlandse partners.

Samenwerking

Jihadistisch terrorisme is een internationaal fenomeen dat zich niets van landsgrenzen aantrekt. Daarbij speelt internet, bij uitstek een medium dat over landsgrenzen heen gaat, een bijzonder belangrijke rol. Dit noodzaakt tot samenwerken met vele (inlichtingen- en veiligheids-) diensten binnen en buiten Nederland. De AIVD werkt intensief samen met internationale partners op het gebied van internetonderzoek, waarbij informatie wordt uitgewisseld en kennis gedeeld. De technologische wedloop die zich met name op internet afspeelt, noodzaakt tot bundeling van kennis en expertise. Gebruik van encryptie en het steeds verder 'onzichtbaar' maken van informatie op internet door jihadisten vormen grote uitdagingen voor terrorismebestrijders. Bundeling van kennis is daarom van het allergrootste belang. Met de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) wordt op het gebied van jihadistisch terrorisme steeds intensiever samengewerkt inzake zowel het inwinnen van inlichtingen als gezamenlijke analyse. Daarnaast werkt de AIVD op Europees niveau in onder meer de Counter Terrorist Group (CTG) aan multilaterale analyses van jihadistische en andere terroristische fenomenen.

1.2 Endogene jihadistisch-terroristische dreiging

Het beeld van lokale jihadistische netwerken is in 2011 weinig veranderd. Er blijft sprake van een geringe aantrekkingskracht van en samenhang binnen deze netwerken. Desondanks zijn nog steeds jihadisten actief in Nederland. Zij zijn weinig coherent georganiseerd. Jihadisten in Nederland die willen deelnemen aan de jihad, kiezen er doorgaans nog steeds voor om dit buiten ons land te doen. De oproep van de kant van Al Qaida om individueel, in de eigen omgeving aanslagen te plegen, heeft op lokaal niveau in 2011 geen zichtbare navolging gevonden. Wel zijn Nederlandse jihadisten actief op radicale webfora, waar zij in contact kunnen komen met jihadisten buiten Nederland. Er blijft dan ook nog steeds een dreiging uitgaan van lokale jihadistische groepen in Nederland.

'Verwarden'

In onderzoeken naar de endogene jihadistische dreiging komen soms personen naar voren bij wie sprake is van psychische problemen. De vermenging van deze problematiek met een jihadistisch gedachtegoed, soms in combinatie met een fascinatie voor geweld, maakt dergelijke personen in potentie een gevaar voor de nationale veiligheid. Doordat soms onduidelijk is wat bij hen realiteit is en wat niet, is het voor de AIVD moeilijk een betrouwbaar dreigingsbeeld over dergelijke, veelal solistisch opererende personen te vormen. Onderzoek hiernaar vergt veel capaciteit. De AIVD werkt op dit terrein samen met diverse partners, zoals de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), het Openbaar Ministerie (OM), de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) en de landelijke en lokale politiediensten, en draagt bij aan deze onderzoeken door onder meer het uitbrengen van ambtsberichten.

1.3 Overig terrorisme

De terroristische dreiging voor Nederland wordt gedomineerd door het jihadisme. De aanslagen door Anders Breivik in Noorwegen laten echter zien dat plotseling een terroristische dreiging kan ontstaan uit een andere hoek (zie hiervoor verder paragraaf 2.5). Hoewel in Nederland geen sprake is van een ontwikkeling naar terroristisch geweld vanuit andere extremistische groeperingen dan jihadisten, kan een actie door een geradicaliseerde eenling ('lone wolf') nooit worden uitgesloten. Naast jihadistisch terrorisme heeft Nederland nog wel te maken met facilitering van buitenlands separatistisch terrorisme.

PKK

De Koerdische Arbeiderspartij (Partiya Karkerên Kurdistan, PKK) rekruteert in Europa jonge Koerden voor de gewapende strijd tegen het Turkse leger in Zuidoost-Turkije en Noord-Irak. Ook in Nederland vinden deze rekruteringsactiviteiten plaats. Ze zijn structureel van aard en goed georganiseerd. De AIVD informeert zowel de nationale overheid, zoals het Ministerie van Veiligheid en Justitie en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, als het lokaal bestuur over deze heimelijke rekruteringsactiviteiten met als doel de kennis hierover en de weerstand hiertegen te vergroten.

Sinds juli 2011 is de gewapende strijd van de PKK tegen het Turkse leger toegenomen. Tegelijk is onrust ontstaan binnen de Koerdische gemeenschap over het lot van Abdullah Öcalan, de leider van de PKK die een gevangenisstraf uitzit in Turkije. Deze ontwikkelingen zorgen voor frustratie en een verhoogd activisme binnen de Koerdische gemeenschap in Nederland. Dat heeft in 2011 geleid tot enkele verstoringen van de openbare orde.

Noord-Iers republikeins terrorisme

Mede met het oog op de Olympische Spelen in Londen in 2012 heeft de AIVD in 2011 aandacht besteed aan Noord-Ierse (republikeinse) terroristische groeperingen. De laatste jaren neemt in Noord-Ierland het aantal actieve individuen, en daarmee het geweld van terroristische groepen, weer toe. In 2011 hebben Noord-Ierse terroristische groepen enkele tientallen aanslagen gepleegd. Dat is praktisch een verdubbeling van het aantal incidenten ten opzichte van enkele jaren geleden. Het hoofddoelwit van de aanslagen vormen doorgaans veiligheidspersoneel, zoals agenten van de Noord-Ierse politie (*Police Service of Northern Ireland, PSNI*), en militaire doelen.

In het verleden heeft Nederland ongewild een aanzienlijke rol gespeeld als logistieke basis voor Noord-Ierse terroristische groeperingen, zoals de Provisional Irish Republican Army (PIRA). Hoewel de sterkte, de mate van organisatie en de activiteiten van de Noord-Ierse terroristische groepen minder groot zijn dan ten tijde van de PIRA, vormen zij een blijvende en ernstige dreiging voor het Verenigd Koninkrijk. De AIVD doet onderzoek naar Noord-Iers republikeins terrorisme om te voorkomen dat Nederland hiervoor opnieuw een logistieke basis wordt.

TOP UITSLUITING
LUITING-UITZETT

2 Radicalisme en extremisme

2.1 Islamistisch extremisme

De AIVD verricht onderzoek naar islamistisch extremisme en heeft zich de afgelopen jaren vooral gericht op radicale en/of (ultra-)orthodoxe islamitische bewegingen, zoals de Tablighi Jamaat, de Hizb ut-Tahrir en de Moslimbroederschap, en op het salafisme. Uit dit onderzoek is gebleken dat de dreiging die uitgaat van deze bewegingen thans beperkt is. Hierover heeft de AIVD het afgelopen jaar belanghebbenden op nationaal en lokaal niveau geïnformeerd. Verder heeft de AIVD geconstateerd dat radicale moslims zich meer individueel of in klein verband manifesteren. Sinds de tweede helft van 2011 richt de AIVD zich daarom meer op individuele gevallen van radicalisering, in het bijzonder op personen, organisaties en instellingen die een radicale islamitische boodschap verkondigen en daarmee de radicalisering van anderen bevorderen.

Salafisme

In het onderzoek naar salafisme heeft de AIVD vastgesteld dat een belangrijke groep salafisten rond de As-Soennah moskee in Den Haag op succesvolle wijze invloed uitoefent op enkele moskeeën in de regio. Als gevolg daarvan is het uitgedragen gedachtegoed van deze moskeeën meer salafitisch georiënteerd geworden. De AIVD heeft echter geen activiteiten waargenomen die een bedreiging vormen voor de nationale veiligheid. Jongeren met gewelddadig-jihadistische sympathieën worden op aanraden van deze groep salafisten zelfs actief geweeerd uit deze moskeeën. De salafitische ideologie bevat evenwel elementen die strijdig zijn met de democratische rechtsorde en (op termijn) kunnen bijdragen aan onverdraagzaam isolationisme en polarisatie. Daarom blijft aandacht voor ontwikkelingen rondom het salafisme vanuit de overheid noodzakelijk. De AIVD heeft in 2011 het lokaal bestuur hierover geïnformeerd.

Moslimbroederschap

De AIVD heeft onderzoek verricht naar de Moslimbroederschap in Nederland en vastgesteld dat deze beweging thans geen feitelijke bedreiging vormt voor de democratische rechtsorde of de nationale veiligheid. De AIVD heeft vastgesteld dat noch de onderkende doelstellingen noch de activiteiten van de Nederlandse Moslimbroederschapbeweging strijdig zijn met de democratische rechtsorde. Wel is geconstateerd dat de activiteiten van deze beweging op termijn mogelijk een risico kunnen vormen.

Over de resultaten en conclusies van het onderzoek is in april 2011 gerapporteerd door middel van een brief aan de Tweede Kamer¹.

Shariah4Holland

Shariah4Holland is een kleine radicaal-islamitische beweging die openlijk streeft naar invoering van de sharia in Nederland. De beweging spreekt zich daarbij op een provocatieve manier uit tegen 'afvallige' moslims en de 'verdorven' westerse maatschappij. In diverse landen bestaan vergelijkbare bewegingen, zoals Shariah4Belgium en de in Verenigd Koninkrijk verboden organisatie Islam4UK. Op 7 december 2011 verstoorden aanhangers van Shariah4Holland een debat in Amsterdam over hervormingen in de islam. Kort daarna gaven Shariah4Holland en Shariah4Belgium aan dat zij meer van dit soort acties gaan ondernemen.

De dreiging van Shariah4Holland komt thans voort uit het polariserend en radicaliserend effect dat uitgaat van provocatieve acties en dubbelzinnige uitingen over het gebruik van geweld. Er is een risico dat aanhangers uit de vaste kern of sympathisanten van Shariah4Holland de grens naar geweld oversteken.

¹ Vergaderjaar 2010-2011, 29 614, nr. 26.

2.2 Moluks activisme

De regering in ballingschap van de Republiek Maluku Selatan (RMS, de Republiek der Zuid-Molukken) heeft in 2011 gekozen voor een koers van confrontatie door acties te voeren met een hoger politiek en mediaprofiel. Daarmee wilde men het onverwachte succes van het kort geding tegen de Nederlandse staat in oktober 2010, waarmee het staatsbezoek van de Indonesische president werd gedwarsboemd, voortzetten. In het afgelopen jaar heeft dit onder andere geresulteerd in een stevig aangezette open brief van RMS-president John Wattilete aan minister-president Mark Rutte. In de brief waarschuwde Wattilete voor Moluks-activistische excessen als de rechter zich in zijn nadeel zou uitspreken in een hogerberoepzaak tegen de RMS-regering.

De Molukse gemeenschap, en in het bijzonder de jongeren, heeft zich rond deze rechtszaak gemanifesteerd met demonstraties en vlagvertoon. Daarnaast hebben Molukse jongeren op 7 april 2011 de viering van de Pasar Malam Indonesia in Den Haag verstoord. Deze vorm van activisme trok in 2011 diverse keren de aandacht en volgde op evenementen als de jaarlijkse herdenking van de proclamatie van de RMS op 25 april, op gebeurtenissen en ontwikkelingen op de eilanden zelf en op politieke gebeurtenissen zoals de komst van Indonesische hoogwaardigheidsbekleders naar Nederland. Het Moluks activisme van de RMS uit zich tot nu toe vooral als een openbare-ordeprobleem en blijft gericht op een maatschappijbrede bekendheid met en erkenning van het Molukse pleidooi voor onafhankelijke Molukken.

2.3 Links-extremisme

Antifascisme

De landelijk actieve Antifascistische Actie (AFA) deed in 2011 nauwelijks van zich spreken. Een uitzondering vormde de Friese afdeling die op geheel autonome, door de overige afdelingen bekritiseerde, wijze acties uitvoerde. AFA-Fryslân breidde de activiteiten uit richting verzet tegen asiel- en vreemdelingenbeleid.

De binnen AFA geformeerde werkgroep Laat Ze Niet Lopen (LZNL) richt zich tegen elk extreemrechts initiatief tot demonstratie of vergadering. LZNL liet in 2011 vooral van zich horen met het zelfontwikkelde concept waarin LZNL de randvoorwaarden voor acties organiseert (mobilisatie, arrestantenondersteuning, woordvoering) maar deze laat uitvoeren door lokale groeperingen en individuen. LZNL participeert echter zelf nauwelijks in de lokale acties. Met name in Enschede leidde een beoogde confrontatie met de extreemrechtse Nederlandse Volks Unie (NVU) tot schermutselingen met de politie, waarbij een aantal gewonden viel en een groot aantal lokale actievoerders gearresteerd werd.

Anarcho-extremisme

Het *single-issue*-extremisme heeft in ons land sinds enige jaren steeds meer plaats gemaakt voor samenwerkingsverbanden waarbinnen diverse categorieën actievoerders (onder andere milieu, asiel, antifascisme, antirepressie en antiglobalisering) samen optrekken. Men is niet langer alleen in woord solidair met andere actievoerders, maar in toenemende mate ook in daad. De AIVD is in de loop van 2010 voor dit verschijnsel de term anarcho-extremisme gaan gebruiken. Als samenbindende factor geldt dat zij allen in theorie (in woord en gedachte) anarchistisch en in de praktijk (in hun feitelijke uitingen) extremistisch zijn. Anarcho-extremisten zijn uit op een verandering van de huidige maatschappij en zijn desnoods bereid geweld te gebruiken om dat te bereiken. Ze doen dit met deels gewelddadige acties tegen gepercipieerde repressie (identificatieplicht, camerabewaking, antikraakwet), maar ook op het gebied van dierenwelzijn of tegen extreemrechts. Dit geweld is in 2011 toegenomen.

Anarcho-extremisten zijn op vele terreinen en in diverse samenstellingen actief. Zo waren begin 2011 Amsterdamse anarchisten met AFA-Den Haag nauw betrokken bij de uit de hand gelopen studentendemonstratie in Den Haag. Een deel van de anarcho-extremisten schuwt ook geweld tegen de autoriteiten niet. In 2011 liepen de 1 mei-viering in Utrecht en de herdenking van een jaar antikraakwet op 1 oktober geheel uit de hand. Bij de hardhandige confrontatie met de politie vielen over en weer gewonden en er werden arrestaties verricht. Na dit incident werd op een 'linkse' site opgeroepen tot vernieling van politie-eigendommen. Dat resulteerde in een aanval met molotovcocktails op geparkeerde politieauto's.

2.4 Rechts-extremisme

In 2011 zijn geen majeure wijzigingen geconstateerd in het beeld dat is geschetst in de nota *Afkalvend front, blijvend beladen* van november 2010 over de dreiging die uitgaat van extreemrechts en rechts-extremisme. De dreiging die van het rechts-extremisme uitgaat tegen de democratische rechtsorde in Nederland is gering. Er is sprake van organisatorische fragmentatie, ideologische verschillen van inzicht en een kleine, vooral op sociaal-vriendschappelijke basis georganiseerde achterban. Ontwikkelingen in 2011, zoals de aanslagen in Noorwegen door Anders Breivik en de ontdekking van een mogelijk rechts-terroristisch netwerk in Duitsland, de Nationalsozialistischer Untergrund (NSU), hebben op het Nederlandse rechts-extremisme nauwelijks tot geen invloed gehad. De AIVD heeft geen verbanden geconstateerd tussen Anders Breivik, zijn gedachtegoed en rechts-extremisten in Nederland en evenmin tussen de NSU en rechts-extremisten in Nederland. Deze ontwikkelingen in het buitenland hebben het belang van waakzaamheid op (gewelddadige) uitwassen vanuit een rechts-extremistische ideologie wel onderstreept.

In oktober 2011 is de politie op basis van door de AIVD uitgebrachte ambtsberichten opgetreden tegen een groep rechts-extremisten in Noord-Holland. Hierbij werd vastgesteld dat deze Ulfhednargroep/Vanguardgroep over wapens beschikte. De wapens dienden voor zover bekend geen direct politiek doel maar waren voor de handel bestemd. Het onderzoek door de politie heeft daarvoor aanwijzingen opgeleverd.

2.5 Anti-islam(isme)

Naar aanleiding van de aanslagen van Anders Breivik heeft de AIVD het onderzoek naar signalen die kunnen wijzen op een dreiging tegen de democratische rechtsorde uit anti-islamitische, anti-multiculturalistische en anti-'linkse' hoek geïntensiveerd. Dit fenomeen speelt vooral op blogs en webfora. Op enkele daarvan werd direct na de aanslagen in Noorwegen gediscussieerd over navolging in Nederland, overigens zonder dat dit veel bijval kreeg. Anti-islamisme onderscheidt zich van rechts-extremisme door het ontbreken van onder meer antisemitische elementen in het gedachtegoed.

De opkomst en ondergang van de Dutch Defence League

Op 30 oktober 2010 maakte de Dutch Defence League (DDL) in aanwezigheid van de English Defence League (EDL) zijn publieke entree met een manifestatie in Amsterdam.

Deze demonstratie bleek gezien de negatieve publiciteit die ermee gepaard ging en de tegenacties van links-extremisten en door hen gemobiliseerde allochtone jongeren, tegelijkertijd ook het laatste publieke evenement dat de DDL in Nederland zou organiseren. Een volgende demonstratie in december 2010, bij de Iraanse ambassade in Den Haag, werd bewust klein gehouden om geen tegendemonstraties of negatieve publiciteit uit te lokken. Naast een toespraak op een anti-islamiseringscongres in Parijs, ook in december 2010, en het deelnemen aan een kleine delegatie DDL'ers aan een EDL-demonstratie in het Britse Luton in februari 2011 heeft de DDL niet meer aan publieke optredens deelgenomen. De DDL bleek uiteindelijk op de activiteiten van een persoon te drijven en had nauwelijks aanhang. Verwijzend naar 'veiligheidsoverwegingen' en een 'gebrek aan mankracht' kondigde de DDL op 13 juni 2011 aan zich per direct op te heffen. Met het einde van de DDL verdwijnt echter het gedachtegoed niet. Dit wordt nu door anderen, vooral op internetfora, uitgedragen.

2.6 Dierenrechtenextremisme

De acties van het anarchistische Respect voor Dieren (RvD) hebben zich in 2011 uitgebreid. RvD kent een driedelige campagne. Ten eerste de acties tegen misstanden in de bio-industrie door de actiegroep Ongehoord. In de tweede plaats de acties tegen het transport van apen voor de Europese dierproefindustrie door Air France/KLM en ten slotte de acties tegen enkele farmaceutische ondernemingen door de 'werkgroep' Stop Huntingdon Animal Cruelty Nederland (SHAC Nederland). De (deels intimiderende) acties nemen in sommige gevallen zulke vormen aan dat het economisch verkeer eronder lijdt.

Dierenrechtenextremisme kenmerkt zich door internationale samenwerking zoals te zien is bij genoemde campagne tegen Air France/KLM en in 2011 tot uiting kwam tijdens de International Animal Rights Gathering (IARG), die medio juli in het Friese Appelscha werd gehouden. Tijdens workshops en discussies werden ideeën voor nieuwe acties en campagnes met elkaar gedeeld. De bijeenkomst verliep, zoals op voorhand door de AIVD kenbaar was gemaakt aan de lokale driehoek², in alle rust. De AIVD heeft in 2011 de belanghebbenden (de farmaceutische industrie en Air France/KLM) op de hoogte gebracht van te verwachten ontwikkelingen en op handen zijnde incidenten en blijft dat doen.

² Hierin hebben zitting: de burgemeester, de officier van Justitie en de lokale korpschef van politie.

2.7 Intimiderend en/of gewelddadig verzet tegen het asiel- en vreemdelingenbeleid

Het verzet tegen het Nederlandse maar ook Europese asiel- en vreemdelingenbeleid is in 2011 verder toegenomen. Het aantal deelnemende groepen en individuen is, met name van anarchistische zijde toegenomen. Het verzet tegen het Nederlandse asiel- en vreemdelingenbeleid werd ook in het afgelopen jaar geleid door de Anarchistische Anti-deportatie Groep Utrecht (AAGU) en de Werkgroep Stop Deportaties (WSD), die onder meer een bezetting van het bouwterrein van Justitieel Complex Schiphol-West organiseerde. Met name de prominente actievoerder Joke 'Kaviaar' had bij acties en door haar hekeldichten een belangrijke inbreng. Haar geschriften hebben geleid tot haar arrestatie vanwege opruiing. Daarna verschenen echter op internet *mirrors*, waardoor haar boodschap juist verder werd verspreid.

In 2011 was sprake van radicalisering van het verzet tegen het asiel- en vreemdelingenbeleid. Dat uitte zich onder meer in een aanzienlijke vermeerdering van het aantal vernielingen en brandstichtingen. Met name het bouwbedrijf dat verantwoordelijk is voor de bouw van het Justitieel Complex Schiphol-West, waar uitgeprocedeerde asielzoekers wachten op uitzetting, kreeg te maken met gewelddadige acties.

Deze gewelddadige acties werden deels uitgevoerd door derden die hun solidariteit wilden tonen met AAGU en WSD. Naast brandstichtingen hanteerde men een andere ernstige vorm van intimidatie: 'home visits'. Er hebben zich in 2011 drie van dergelijke ernstige vormen van intimidatie voorgedaan waarbij verfbommen werden gegooid, ruiten ingegooid en banden van auto's lek gestoken.

In 2011 is de eerste aanzet gegeven voor de ontwikkeling van het zogenoemde 'No Border Netwerk Nederland' waarin gematigde en extremistische groepen zich verenigen. De initiatiefgroep is voornemens in 2013 het zogenoemde 'No Border Camp' in Nederland te organiseren. Deze jaarlijkse internationale bijeenkomst verloopt doorgaans vreedzaam maar liep in 2010 in Brussel uit op vernielingen en grootschalige verstoringen van de openbare orde.

De toegenomen dreiging in 2011 vormt voor de AIVD aanleiding om zijn informatiepositie verder te versterken en de internationale samenwerking te intensiveren. Daarnaast zal de AIVD het weerstandsvermogen en de alertheid van relevante ondernemingen en instellingen trachten te vergroten door gerichte voorlichting. De dreigingen en intimidaties gaan in sommige gevallen immers gepaard met economische schade.

KVUL...
K9pulgiMjK...
5qQaN1AgZ1v0FImP...
YqHN7UrXEdR4KKYTxnlotR...
W54hwAg8ra/GKL0lv9UNmIgrWRkvOst...
ntXILouGcRH4s3D4tuyx7K8u0scP5drhGCUF...
1vMpiN+kiKPa18M9DU5marLtGz6DKp7PH...
er...yYW5jYWizQGJpZ2Zvb3QuY29tPoh...
Z3E...BWMVAWIDFgECBQI9T4+aAAoJEBtn...
eAAw...WDo+A J49Lpgn2xlbwo6BZwJsivAk3...
JNnM4E...E17YarFck+6PJ60An0ZutucZ/K/oH...
qu2dAA...EDrGI+qrQqcHBSZiBPCGVuUEdQ...
0liuKD9rw...4EEExECAB4FCQPCZwACHgE...
mFkb28uZni...gJRIAACfcKuHMIQv3mAD74...
ACgkQG2bqF...WEEExECAAwFAj...
dFWEGf2qAXcv...N5B52d1U8A...
AbH71N98MGnu...7Z0ACgkQjthq...
AAwFAj1kveEFgw...mzR...e0Imr5...
0ycAnijyxLX4QxZxni6...K1...
K0SG6W58f6C1btth1ztl...
dC5l5b15yiO3tfn...
ij47FaVZTENKSc...
P+cDZxxIBCcbwnB...a3gyt+...
0QxA8ID7TX8DIOVx...c1SLhO...
5WrdmUnAAMFB/0U...iKEhcs...
D2WyzPdXSW7ut...R5Rv0...
ur8CMQDh...fgeV...
EVY...scX3

3 Heimelijke inlichtingenactiviteiten van andere landen

De AIVD verricht onderzoek naar de heimelijke inlichtingenactiviteiten van andere landen in Nederland. Deze landen hanteren, doorgaans met inzet van hun inlichtingendiensten, verschillende methoden om in Nederland gevoelige politieke, militaire, technisch-wetenschappelijke en economische informatie te verkrijgen. Buitenlandse inlichtingendiensten worden ook ingezet om op heimelijke wijze Nederlandse politieke en ambtelijke besluitvorming en migrantengemeenschappen te beïnvloeden. De inlichtingenactiviteiten van andere landen kunnen de nationale veiligheid schade toebrengen en tasten de soevereiniteit aan. De AIVD spant zich om die redenen in deze activiteiten tijdig te onderkennen, te voorkomen en tegen te gaan.

Nederland vormt een aantrekkelijk doelwit voor spionage, onder andere vanwege het lidmaatschap van de Europese Unie (EU), de Verenigde Naties (VN) en de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO). Nederland is bovendien gastland voor internationale organisaties, een land met een groot aantal migrantengemeenschappen en een land met een kenniseconomie. Daarom is er voor buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten veel waardevolle informatie te halen. Nederland is vanwege zijn open samenleving en internationale oriëntatie tevens kwetsbaar voor spionage.

3.1 Verschijningsvormen van heimelijke activiteiten en inmenging

Digitale spionage

De rol van digitale middelen bij het vergaren van inlichtingen door buitenlandse inlichtingendiensten is in 2011 verder toegenomen. Nederland is een land met een relatief grote en goede ICT-infrastructuur en daardoor een aantrekkelijk doelwit voor digitale aanvallen. Een digitale aanval op een Nederlandse server hoeft overigens niet altijd gericht te zijn tegen Nederland of ingezetenen van Nederland. Deze server kan ook dienen als tussenstation voor aanvallen tegen belangen van andere landen.

Landen kunnen digitale middelen inzetten om inlichtingen te vergaren op politiek, militair, technisch-wetenschappelijk en economisch gebied. Daarnaast worden digitale middelen ingezet voor het monitoren van dissidenten en oppositionele groeperingen. Voor buitenlandse inlichtingendiensten is het gebruik van digitale middelen een veilig, op afstand inzetbaar middel met een klein afbreukrisico. De betrokkenheid van een land is in zo'n geval nauwelijks aan te tonen. Zelfs als een aanval onderkend wordt, is de locatie van de dader immers nauwelijks onomstotelijk vast te stellen. Onderkenning van digitale aanvallen zoals spionage is door de omvang van de digitale samenleving niet eenvoudig. Het kwaad kan al geschied zijn voordat de inlichtingenactiviteit onderkend wordt. De inzet van digitale aanvallen vraagt om specialistische kennis die commercieel ingehuurd kan worden maar ook intern bij inlichtingendiensten kan worden opgebouwd.

Door de uitbreiding van de wereldwijde digitale mogelijkheden neemt de noodzaak alleen maar toe om alert te zijn op en beschermende maatregelen te nemen tegen digitale aanvallen in de toekomst.

Eind augustus 2011 werd duidelijk dat een digitale inbraak had plaatsgevonden in de bestanden van de Beverwijkse Certificate Authority Provider (certificatiedienstverlener) DigiNotar. Door deze inbraak kwamen de diensten en certificaten van dit bedrijf, die bedoeld zijn om de betrouwbaarheid van beveiligde digitale communicatie op het internet te waarborgen, in opspraak. Ook de betrouwbaarheid van certificaten die DigiNotar uitgaf ten behoeve van de Public Key Infrastructure van de overheid (PKI-O) kon hierdoor niet langer worden gegarandeerd. Daarnaast bleken door de inbrekers frauduleuze certificaten te zijn aangemaakt.

De AIVD heeft met zijn nationale en internationale partners in het belang van de nationale veiligheid onderzoek gedaan naar de digitale inbraak bij DigiNotar en de gevolgen daarvan. Daarbij is met name gekeken naar het motief en de werkwijze van de dader en de (on)mogelijkheden van het gebruik van onrechtmatig verkregen gegevens.

Vanuit zijn veiligheidsbevorderende taak heeft de AIVD onderzoek gedaan naar de weerbaarheid bij de andere PKI-O-certificatiedienstverleners. De AIVD heeft hen waar nodig gewezen op de kwetsbaarheden en geadviseerd op welke wijze de weerbaarheid kan worden verhoogd. De certificatie dienstverleners is gevraagd de IT-omgeving te onderzoeken op indicaties van misbruik. Ter ondersteuning en ter vergroting van de weerbaarheid heeft de AIVD de risico's voor de certificatie dienstverleners geïdentificeerd op basis van inzichten over de digitale aanval op DigiNotar en de eigen kennis en ervaring met hacking. De dienst heeft ook gericht informatie met hen gedeeld zodat de eigen infrastructuur beter onderzocht kan worden op sporen van digitale aanvallen.

Economische spionage

Een inlichtingen- of veiligheidsdienst kan door verschillende vormen van spionage de economie van zijn eigen land bevorderen. Heimelijk verkregen inlichtingen op politiek, militair en technisch-wetenschappelijk gebied kunnen, ook als de spionage niet primair of uitsluitend gericht was op het bevorderen van de nationale economie, grote economische voordelen opleveren. Andersom geldt dat een land dat slachtoffer is van deze vormen van spionage daar economisch door geschaad wordt. Het begrip 'economische spionage' moet daarom breed worden geïnterpreteerd zodat het alle economische gevolgen van de inlichtingenactiviteiten omvat.

De economische voordelen die voortvloeien uit het werk van inlichtingen- en veiligheidsdiensten nemen in belang toe naarmate de economische concurrentiestrijd tussen landen op het wereldtoneel toeneemt. Globalisering, de opkomst van nieuwe economische grootmachten als China, India en Brazilië en snelle technische ontwikkelingen hebben deze strijd het afgelopen decennium verhevigd. Steeds meer inlichtingen- en veiligheidsdiensten hebben, naast hun klassieke taken op het gebied van nationale veiligheid, daarom opdracht gekregen de economische belangen van hun land actief te bevorderen. Met name gegevens over innovatieve productieprocessen, technisch-wetenschappelijke ontwikkelingen, economisch-politiek beleid, voorgenomen investeringen (van overheid en bedrijfsleven) en de productie van en handel in grondstoffen worden door inlichtingendiensten ingewonnen.

Een belangrijke factor die Nederland tot een aantrekkelijk doelwit maakt voor economische spionage door andere landen is de aanwezigheid van een groot aantal bedrijven dat zich bezighoudt met innovatieve technieken. De daar aanwezige kennis en expertise staan internationaal hoog aangeschreven en zijn daarom zeer gewild bij buitenlandse inlichtingendiensten. Ook (technische) universiteiten kunnen om deze reden een doelwit voor spionage zijn. Daarnaast hebben buitenlanders relatief eenvoudig toegang tot de Nederlandse samenleving. De landsgrenzen vormen hiervoor in steeds mindere mate een belemmering. Bovendien zijn Nederlandse bedrijven, onderzoeksinstituten en universiteiten zeer internationaal georiënteerd. Om de concurrentie op het terrein van wetenschap in commerciële sectoren te kunnen aangaan zijn internationale relaties en kennisuitwisseling een voorwaarde. Dat vergroot de kwetsbaarheid voor spionage. Ten slotte is het bewustzijn van de (economische) gevaren van spionage in Nederland laag. Hierdoor is de kans op succes voor inlichtingendiensten aanzienlijk.

De noodzaak om onderzoek te doen naar en op te treden tegen dergelijke inlichtingenactiviteiten blijft daarom groot. De AIVD verzorgt voorlichting en bevordert zo het bewustzijn van de gevaren van (economische) spionage bij overheid en bedrijfsleven. Op die manier draagt de AIVD bij aan het terugdringen van de risico's van spionageactiviteiten.

Nederland vormt voor China een aantrekkelijk doelwit voor economische en technisch-wetenschappelijke spionage. Met name gegevens over technisch-wetenschappelijke ontwikkelingen en voorgenomen investeringen van overheid en bedrijfsleven zijn interessant voor Chinese inlichtingendiensten. De Chinese overheid is actief bezig met het werven van Chinese onderzoekers en technici uit het buitenland om terug te keren naar China om daar van hun specifieke expertise en ervaringen gebruik te maken. In Nederland en omliggende landen gaat het vooral om technici uit de hightech-sector. Er zijn verschillende overheidsprogramma's om deze hoogopgeleide en talentvolle Chinezen aan te trekken, waarbij personen die terugkeren op hoge financiële beloningen en bijzondere privileges kunnen rekenen. Op deze wijze worden deze personen ertoe aangezet, met gebruikmaking van bij Nederlandse bedrijven en instituten verworven kennis, de betreffende sector in China te verrijken. Conferenties die in dit kader worden georganiseerd in China worden ook bijgewoond door Chinese technici die werkzaam zijn bij Nederlandse bedrijven. De werkgever is er niet altijd van op de hoogte dat zijn werknemers deze conferenties bezoeken.

De Chinese autoriteiten zijn ook geïnteresseerd in de Chinese minderheden in Nederland en houden deze nauwlettend in de gaten. Vooral Oeigoeren worden streng gecontroleerd en zelfs onder druk gezet om informatie over (contact)personen van de Oeigoerse gemeenschap te verzamelen. China probeert te infiltreren in Oeigoerse verenigingen in Nederland en is op detailniveau op de hoogte van het wel en wee binnen de organisaties. Het doel is grip en controle te krijgen en te houden op deze gemeenschap en te voorkomen dat de Oeigoerse gemeenschap zich effectief organiseert. De AIVD informeert zoveel mogelijk slachtoffers, belanghebbenden en samenwerkingspartners over dergelijke activiteiten van de Chinese autoriteiten. Enerzijds om te voorkomen dat de rechten van Nederlandse ingezetenen worden aangetast. Anderzijds om deze activiteiten te beëindigen. Dat de Chinezen in Nederland dergelijke activiteiten ontplooiën is immers ongewenst.

Migranten als doelwit van buitenlandse inlichtingendiensten

Buitenlandse inlichtingendiensten zijn op zoek naar persoonlijke informatie over migranten en dissidenten en doen pogingen om te infiltreren in hun organisaties. Op deze manier worden openlijke protesten en activisme van deze groepen tegen het regime in het land van herkomst onderdrukt. In 2011 is opnieuw waargenomen dat buitenlandse inlichtingendiensten bijzondere aandacht hebben voor diverse migrantengemeenschappen en oppositionele groeperingen in Nederland. Dit uit zich enerzijds in vrij openlijke (diplomatieke) beïnvloedingspogingen, maar anderzijds ook in spionage binnen de gemeenschappen en groeperingen. Omdat de rechten van Nederlandse ingezetenen worden aangetast, zet de AIVD zich in om deze inlichtingenactiviteiten te onderkennen en te beëindigen.

In 2011 heeft de AIVD geconstateerd dat de Iraanse inlichtingendiensten onverminderd actief zijn in hun lobby tegen de oppositiebeweging Mujahedin-e-Khalq (MKO) in Nederland. De Iraanse inlichtingendiensten coördineren de aansturing en de financiering waarmee zowel de media als ook verschillende politici en bestuurders worden benaderd om de MKO in een kwaad daglicht te stellen.

Internationale organisaties als doelwit van buitenlandse inlichtingendiensten

Nederland is als gastland verantwoordelijk voor de veiligheid en het onbelemmerd functioneren van de internationale organisaties op zijn grondgebied. De AIVD heeft een taak in het onderkennen en tegengaan van inlichtingenactiviteiten door andere landen die gericht zijn op internationale organisaties die in Nederland zijn gevestigd. Het afgelopen jaar is vastgesteld dat buitenlandse inlichtingendiensten belangstelling tonen voor deze organisaties.

Als buitengewone belangstelling voor deze organisaties werd vastgesteld, heeft de AIVD actie ondernomen om deze ongewenste activiteiten te frustreren. Daarnaast heeft de AIVD belanghebbenden geïnformeerd over spionagerisico's, hen aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheden en hen aangezet tot beveiligingsbevorderende maatregelen.

Activiteiten van buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten vormen een blijvende bedreiging voor de nationale veiligheid. Deze diensten voeren bij voortduring inlichtingenactiviteiten uit in Nederland en buitenlandse inlichtingsofficieren blijven pogingen ondernemen ons land in te reizen terwijl zij zich voordoen als zakenman of wetenschapper. Een voorbeeld hiervan is dat het Ministerie van Buitenlandse Zaken op advies van de AIVD in 2011 een visum heeft geweigerd aan een buitenlandse inlichtingsofficier die onder wetenschappelijk cover Nederland wilde binnenreizen. Een tweede voorbeeld is de arrestatie in maart 2011 van de Russische militair attaché in Nederland en een Nederlandse ex-defensie-medewerker op verdenking van spionage. Dit kwam aan het licht door onderzoek van de MIVD waaraan de AIVD heeft bijgedragen.

3.2 Activiteiten en resultaten

De AIVD heeft in 2011 van ten minste tien vreemde mogendheden heimelijke inlichtingenactiviteiten gericht tegen Nederland onderkend, als resultaat van structureel onderzoek of naar aanleiding van specifieke incidenten. Het gaat daarbij om gevallen van economische spionage en cyber-spionage, om manipulatie van migrantengemeenschappen, pogingen tot beïnvloeding van internationale organisaties en pogingen om specifieke gevoelige (overheids)informatie te bemachtigen.

De juridische mogelijkheden om heimelijke inlichtingenactiviteiten van vreemde mogendheden in Nederland aan te pakken zijn beperkt. Zo is medewerking verlenen aan de heimelijke activiteiten van een buitenlandse inlichtingendienst in beginsel niet strafbaar in Nederland. Het openbaar maken van staatsgeheimen en het schenden van de ambtseed zijn dat overigens wel.

Waar mogelijk heeft de AIVD in 2011 tegen Nederland gerichte heimelijke inlichtingenactiviteiten verstoord. Dergelijke verstoringssacties kunnen variëren van het voorkomen dat een persoon Nederland wordt binnengelaten tot het rechtstreeks aanspreken (confronteren) van een collega-dienst met door de AIVD geconstateerde ongewenste gedragingen.

Gerichte verstoringssacties van de AIVD hebben in 2011 in een enkel geval geleid tot tegenmaatregelen van het betreffende land. De AIVD kan op grond van de Wet op de veiligheidsonderzoeken (zie hoofdstuk 7) verhinderen dat bij de Nederlandse overheid of het bedrijfsleven personen worden aangesteld die te relateren zijn aan inlichtingenactiviteiten voor een ander land.

Verhogen van bewustzijn en weerstand

De AIVD heeft zich in 2011 in vervolg op de *Kwetsbaarheidsanalyse Spionage (KWAS)* die in 2010 is uitgebracht, ingespannen om de weerbaarheid tegen spionage te verhogen. In een intensief programma heeft de AIVD getracht door voorlichting en exploitatie het bewustzijn met betrekking tot spionagerisico's te vergroten en met onderzoek meer duiding te geven aan incidenten van mogelijke inlichtingenactiviteiten. Deze activiteiten waren zowel gericht op de rijksoverheid als op het bedrijfsleven. In samenwerking met onder andere het Ministerie van Veiligheid en Justitie, VNO-NCW en MKB-Nederland is het afgelopen jaar veel aandacht besteed aan het bewust maken van spionagerisico's en het verhogen van de weerstand daartegen. Om dat te bereiken is met deze partners in maart 2011 een intentieverklaring tegen spionage getekend die tot doel heeft de weerbaarheid bij de overheid, het bedrijfsleven en bij instellingen te verhogen.

De AIVD constateert dat de maatschappelijke weerstand tegen spionage in Nederland nog zeer gering is. Vaak vindt spionage subtiel en onopvallend plaats, en maakt deze gebruik van de argeloosheid en het opportunisme van menselijke doelwitten. Bovendien zijn personen en organisaties zich onvoldoende bewust van de waarde van de informatie waarover zij beschikken of worden economische belangen hoger gewaardeerd. In alle sectoren (van high-tech-instellingen tot de overheid) kunnen medewerkers in alle hiërarchische lagen (van secretaresses tot directeuren) doelwit zijn van spionage. Daarbij wordt de veiligheid van gebruikte communicatiemiddelen en digitale systemen stelselmatig overschat. Bovendien investeren inlichtingendiensten doelgericht op persoonlijke voorkeuren of zwakheden van personen die zij selecteren om inlichtingen te verkrijgen.

4 Inlichtingen buitenland

Medio juli 2011 ondertekende de minister-president een vernieuwd Aanwijzingsbesluit. Het Aanwijzingsbesluit vloeit voort uit de artikelen 6 en 7 van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv 2002). Hierin is onder andere de inlichtingentaak buitenland van de AIVD en de MIVD vastgelegd. Beide diensten winnen op basis van het Aanwijzingsbesluit inlichtingen in over de politieke intenties, activiteiten en opinies van regeringen, instellingen en inwoners van specifiek benoemde landen of regio's (politieke inlichtingen). Voor alle landen en regio's van onderzoek geldt dat deze worden bezien vanuit de vraag wat de werkelijke motieven van de belangrijkste actoren zijn, wat de feitelijke invloed is van de regering en welke doelen worden nagestreefd. Een andere taak is het tijdig onderkennen en signaleren van en reageren op ontwikkelingen in andere landen of regio's die een potentiële bedreiging voor de nationale veiligheid vormen (early warning/quick response). Hiertoe worden gevraagd en ongevraagd gegevens verzameld. De resultaten daarvan worden gerapporteerd aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

De vraagstelling in het Aanwijzingsbesluit is voor het grootste deel afkomstig van de minister van Buitenlandse Zaken. Daarom voert de AIVD de inlichtingentaak buitenland uit in nauw overleg met het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De AIVD streeft ernaar die informatie te achterhalen die via diplomatieke kanalen niet of moeilijk te verkrijgen is. De AIVD vult met gerichte rapportages eventuele kennislacunes aan en verduidelijkt deze. Ook de minister-president en het Ministerie van Algemene Zaken ontvangen rapportages die de AIVD produceert in het kader van de inlichtingentaak buitenland. De nauwe afstemming met het Ministerie van Buitenlandse Zaken is erop gericht om te zorgen dat zo weinig mogelijk overlap ontstaat tussen de activiteiten van de AIVD en de diplomatieke dienst. Om te kunnen beoordelen of de rapportage van de AIVD aan de eisen van de afnemers voldoet, wordt periodiek de waardering van de afnemers hierover gepeild. Uit die peilingen blijkt dat een aanzienlijk deel van de rapportages van toegevoegde waarde is en bijdraagt aan het buitenlands beleid van de Nederlandse regering.

4.1 Regionale ontwikkelingen

4.1.1 Arabische wereld en Iran

Arabische wereld

Het jaar 2011 stond in het Midden-Oosten en Noord-Afrika grotendeels in het teken van de Arabische Lente. Wat begon met een eenmansactie in Tunesië, waarbij een demonstrant zichzelf in brand stak uit protest tegen hoge werkloosheid, de armoede en de corruptie mondde uit in grootschalige protesten van Marokko tot Jemen. De bevolking demonstreerde tegen de heersende regimes en eiste betere sociaal-economische omstandigheden en meer politieke vrijheden. Sociale media als *Facebook*, *Twitter* en *YouTube* speelden tijdens de demonstraties een belangrijke rol. De oproepen tot protest verschenen vrijwel altijd als eerste op dergelijke media. In Tunesië en Egypte heeft de sociale revolutie geleid tot een (gedeeltelijke) regimeverandering waarbij het leger in veel gevallen de kant van het volk koos. Zowel president Ben Ali als president Mubarak heeft weliswaar het veld geruimd maar delen van het voormalige staatsapparaat zijn nog steeds in handen van de gevestigde orde. In Libië en Jemen werd de Arabische Lente meer gedomineerd door stammentwisten. Niet in alle landen zette de lente door. In Bahrein werden de protesten door de autoriteiten en door middel van een interventie van de Gulf Cooperation Council onder leiding van Saoedi-Arabië onderdrukt. In Marokko, Saoedi-Arabië en Oman werden (beperkte) hervormingen doorgevoerd om activisten de wind uit de zeilen te nemen. De dynastieën in deze landen lijken meer politieke legitimiteit te hebben dan de republieken in de buurlanden. In Syrië heeft het zittende regime stand gehouden en mondde de revolutie uit in een burgeroorlog.

In de Palestijnse Gebieden hebben in 2011 enkele grootschalige demonstraties plaatsgevonden. Deze demonstraties hadden echter niet de omvang, noch de impact van protesten in andere gebieden in het Midden-Oosten. De demonstraties richtten zich in eerste instantie op verzoening tussen de verschillende Palestijnse facties. De Palestijnse facties tekenden in mei 2011 een verzoeningsakkoord dat mede het gevolg was van de ontwikkelingen in de zogenoemde Arabische Lente en de daaruit voortvloeiende (dreigende) machtsverschuivingen in verscheidene Arabische landen. De demonstraties richtten zich vervolgens tegen de Israëliëse bezetting.

Politieke partijen die zich laten inspireren door de islam hebben in het Midden-Oosten en Noord-Afrika aan invloed gewonnen, maar moeten rekening houden met gevestigde politieke en militaire belangen. Ook moeten zij de economie weer op gang proberen te helpen en het vertrouwen van buitenlandse investeerders herwinnen.

Iran

De interne politieke situatie in Iran heeft in 2011 voor een groot deel in het teken gestaan van de voortdurende machtsstrijd tussen diverse politieke fracties. Enerzijds was er de strijd tussen aanhangers van president Ahmadinejad en anderzijds probeerden elementen buiten de regering de president vergaand tegen te werken. De spanningen kwamen het sterkst naar boven toen in april 2011 Ahmadinejad de minister voor Inlichtingen in zijn regering, Heydar Moslehi, wilde ontslaan en dit besluit door interventie van de Opperste Leider werd teruggedraaid. Hoewel de aanzienlijke politieke wedijver binnen het regime voortdurend leidt tot onvoorspelbare incidenten, is geen sprake geweest van een aantasting van de dominante positie van de Opperste Leider. In dat licht is duidelijk dat de hervormingswind, die begin 2011 door de Arabische wereld is gaan waaien, niet is overgeslagen naar het overwegend Perzische Iran. Integendeel, de politieke hervormers die zich tijdens de presidentsverkiezingen in 2009 als 'Groene Beweging' hebben geprofileerd, zijn in de loop van 2011 nog verder gemarginaliseerd. Het Islamitische Revolutionaire Garde Corps (IRGC) en de paramilitaire Baseej, belast met onder meer het handhaven van de binnenlandse veiligheids-situatie en het tegengaan van binnenlandse oppositie, hebben hun greep op de Iraanse politiek, samenleving en economie verder versterkt. Deze organisaties vormen een wezenlijk bestanddeel van de machtsbasis van het Iraanse regime en zijn vooralsnog loyaal aan de Opperste Leider.

Iran tracht zijn regionale positie te versterken en wil als invloedrijke speler in de Golfregio en het Midden-Oosten serieus worden genomen. In de assertieve en confronterende opstelling vindt Iran andere grotere regionale spelers, met name Saoedi-Arabië en Turkije, op zijn weg. In internationaal opzicht raakt Iran steeds verder geïsoleerd omdat het land blijft weigeren alle openstaande vragen van het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) over mogelijk militaire aspecten van het nucleaire programma te beantwoorden. Deze opstelling heeft, na het verschijnen van een kritisch IAEA-rapport in november 2011, geleid tot een verdere aanscherping van door de Europese Unie en de Verenigde Staten opgelegde sancties. De sanctiemaatregelen zetten de Iraanse economie verder onder druk. Hoewel Iran ook in 2011 profijt heeft gehad van de hoge energieprijzen op de wereldmarkt, kampt de Iraanse economie structureel met een aantal fundamentele problemen.

Tegen deze achtergrond heeft de Iraanse regering in de loop van 2011 de eerste stappen gezet in het doorvoeren van belangrijke economische hervormingen, waaronder de afschaffing van hoge staatsubsidies op basisvoorzieningen zoals water, benzine en voedsel. De inflatoire effecten van deze maatregelen, in combinatie met de internationale sanctiemaatregelen en gebrekkig economisch beleid, zetten de Iraanse economie verder onder druk. Zo is het voor Iran, als gevolg van Amerikaanse sancties tegen de Iraanse Centrale Bank, steeds lastiger om toegang te krijgen tot internationale financiële instellingen en internationale transacties te verrichten. Eind 2011 zijn de economische problemen geculmineerd in een sterke koersval van de Iraanse rial ten opzichte van de Amerikaanse dollar. De verslechterende economische situatie heeft zich voornamelijk niet vertaald in grootschalige onrust of breed gedragen en georganiseerd politiek verzet onder de bevolking. Het is de vraag of daar, louter door sancties en bij voortdurende hoge energieprijzen op de wereldmarkt, op (middellange) termijn sprake van zal zijn.

4.1.2 Azië

De dood van de Noord-Koreaanse leider Kim Jong-il in december 2011 is een belangrijke gebeurtenis voor de regio. Het is vooralsnog niet duidelijk wat de gevolgen van de machtsoverdracht zijn voor de interne politiek, de regionale verhoudingen en het Zespartijen Overleg.

In 2011 werd duidelijk zichtbaar dat 2012 voor de Chinese Communistische Partij (CCP) een belangrijk jaar wordt. In het najaar van 2012 organiseert de CCP namelijk het achttiende partijcongres waarna een groot deel van de partijleiders met pensioen gaat en om deze reden vervangen wordt. De verwachting is dat China na deze leiderschapswissel op assertieve wijze zijn politieke en economische belangen blijft nastreven. Zo was China eind 2011 samen met de Russische Federatie, in tegenstelling tot de andere permanente leden van de VN-Veiligheidsraad, tegen uitbreiding van de sancties met betrekking tot Iran. Daarnaast hebben deze landen in 2011 een veto uitgesproken tegen een resolutie van de VN-Veiligheidsraad met betrekking tot Syrië die als doelstelling had een einde te maken aan het militaire geweld in het land. China is inmiddels de op een na grootste economie in de wereld en realiseerde in 2011 een economische groei van circa 9%. De Communistische Partij is er veel aan gelegen om de groei te blijven stimuleren zodat de stabiliteit van het land gewaarborgd wordt. Interne welvaartsverschillen zijn nog steeds groot. De Arabische Lente die in 2011 tot grote opstanden leidde in het Midden-Oosten heeft in China niet tot overeenkomstige ontwikkelingen geleid. In 2011 heeft wel een groot aantal protesten tegen de autoriteiten plaatsgevonden.

De Chinese autoriteiten treden nog steeds hard op tegen dergelijke protesten en houden daarbij potentiële ontwikkelingen die de stabiliteit van het land en de positie van de Communistische Partij kunnen ondermijnen goed in de gaten.

De relatie tussen Pakistan en de Verenigde Staten is in 2011 dramatisch verslechterd en zelfs tijdelijk helemaal stilgelegd na enkele incidenten waaronder de Amerikaanse actie in mei 2011 tegen Osama bin Laden en de dood van 24 Pakistaanse militairen als gevolg van een militaire Amerikaanse actie. De twee landen zijn door de strijd tegen het terrorisme en de westerse aanwezigheid in buurland Afghanistan echter tot elkaar veroordeeld. Begin 2012 proberen de beide landen langzaam de relatie te herstellen. Tegelijkertijd probeert Pakistan de banden met China op politiek, militair en economisch terrein te verbeteren om weerstand te kunnen bieden tegen de Amerikaanse dominantie. Ook India, dat doorgaans een moeizame relatie onderhoudt met China, haalt de banden met het land aan, getuige bijvoorbeeld de economische top tussen beide landen in september 2011. De Verenigde Staten zien Azië als een steeds belangrijker wordende pijler van het buitenlands beleid en proberen via samenwerkingsverbanden en afspraken, onder meer met China en Indonesië, hun positie in de regio te verbeteren. Onder andere door de Amerikaanse actie in mei 2011 waarbij Osama bin Laden werd gedood, is de positie van het leger in Pakistan aangestapt. Op belangrijke politieke dossiers als buitenlandse zaken en defensie speelt het Pakistaanse leger echter nog altijd een dominante rol. De chronisch instabiele politieke situatie in Pakistan duurt waarschijnlijk nog tot de parlementsverkiezingen in 2013 voort. De situatie biedt het leger veel ruimte om deze dominante rol te blijven vervullen.

Alle Afghaanse partijen zijn zich aan het voorbereiden op de terugtrekking medio 2014 (en mogelijk eerder) van de Amerikaanse militairen uit Afghanistan. In dit licht moeten ook de op gang komende onderhandelingen met de Afghaanse Taliban gezien worden. Pakistan steunt de Afghaanse Taliban en het Haqqani-netwerk, dat banden heeft met zowel de Taliban als Al Qaida, om zo invloed te kunnen uitoefenen op de vorming van een nieuwe pro-Pakistaanse regering in Kaboel. Tegelijkertijd verbetert de (met name economische) relatie tussen Afghanistan en India voorzichtig.

4.1.3 Afrika

In een groot aantal Afrikaanse landen is al langer sprake van voorzichtige democratisering. Bovendien kent het continent een significante economische groei waardoor de voedingsbodem voor opstanden vermindert. In het oog springende ontwikkelingen waren de onafhankelijkheid van Zuid-Soedan en de uitlevering van voormalig Ivoorees president Gbagbo aan het Internationaal Strafhof in Den Haag. 2011 kende ook tegenslagen. In Nigeria bijvoorbeeld ondermijnden niet alleen corruptie en armoede de democratie, maar ook het toenemende geweld van radicale islamisten, zoals Boko Haram. Deze radicaal-islamitische groepering voert vanuit het noorden van het land in toenemende mate gewelddadige acties uit tegen het democratische stelsel van de Nigeriaanse staat. Boko Haram streeft naar de invoering van de sharia in Nigeria en tracht tevens het vertrouwen van de bevolking in de regering en het veiligheidsapparaat te verminderen. Boko Haram maakt gebruik van terroristische methodieken, waardoor de veiligheidssituatie in Nigeria aanzienlijk is verslechterd. Ook is door het geweld de kloof tussen christenen en moslims verdiept.

4.1.4 Russische Federatie

De politieke ontwikkelingen in de Russische Federatie stonden in 2011 grotendeels in het teken van de naderende verkiezingen. In de bestuurlijke top moest een definitief besluit worden genomen over de kandidatuur voor de presidentsverkiezingen van 4 maart 2012. In oktober lieten premier Poetin en president Medvedev op het congres van staatspartij Verenigd Rusland weten dat Poetin zich opnieuw kandidaat zou stellen voor het presidentschap en dat na diens verkiezing voor Medvedev de functie van premier werd beoogd. De vroegtijdige aankondiging van deze rolwisseling werd door veel kiezers ervaren als een cynische poging hen buitenspel te zetten en had niet het door Poetin beoogde effect op de verkiezingsuitslag in de Doema. Bij de verkiezingen van 4 december bleek de electorale steun voor de staatspartij aanmerkelijk te zijn teruggelopen. Nieuw was dat nu voor het eerst stembusfraude via internet werd geopenbaard. Na de verkiezingen werd op grote schaal gedemonstreerd tegen de voortdurende heerschappij van Poetin en zijn regime.

Energie is van groot belang voor de Russische economie en draagt daardoor sterk bij aan de politieke stabiliteit in het land. De positionering van de Russische Federatie als energiegrootmacht zal een belangrijk onderdeel van de Russische politieke agenda blijven. De Russische Federatie heeft hierbij in toenemende mate te maken met ontwikkelingen die buiten zijn controle liggen en die de vraag naar Russische energie onder druk kunnen zetten.

Dit zijn bijvoorbeeld de technologische ontwikkelingen op het gebied van de winning en transport van energie, Europese concurrentiewetgeving en een assertieve Europese energiepolitiek.

Hierdoor is Ruslands positie als energie-grootmacht niet langer vanzelfsprekend. Deze ontwikkeling biedt Nederland kansen om zijn positie in het Europese energiekrachtenveld te versterken.

De Noord-Kaukasus kampt met een aantal samenhangende problemen, waaronder aanhoudende terroristische aanslagen, corruptie, etnische tegenstellingen en een groeiende economische en sociaal-culturele kloof tussen het perifere zuiden en het Russische hartland. Om deze kloof niet nog verder te laten groeien heeft de Russische overheid een zeer kostbaar en ambitieus economisch ontwikkelingsplan opgesteld voor dit gebied, waarvan de kosten grotendeels voor rekening van de Russische overheid komen. Tegen de verregaande subsidiëring van de Noord-Kaukasus komt in Rusland een tegenbeweging op gang. Twee jaar voor de Olympische Winterspelen in Sotsji kan de Russische federale overheid zich echter geen groeiende instabiliteit in de regio permitteren. Deze zal daarom voorlopig een tweesporenbeleid blijven voeren van enerzijds repressie tegen separatistische strijdgroepen en anderzijds investeren in economische ontwikkeling.

4.1.5 Latijns-Amerika en de Caribische regio

Latijns-Amerika blijft balanceren tussen de banden met de Verenigde Staten, die door Venezuela, Bolivia en Cuba worden gelaakt, en de inspanningen op het gebied van regionale economische samenwerking. De verbetering van de relatie tussen Colombia en Venezuela die in 2010 is ingezet, heeft zich in 2011 verder ontwikkeld. In Colombia zette de regering haar campagne tegen de illegale gewapende groeperingen voort.

Caribische delen van het Koninkrijk

Doordat Bonaire sinds 10 oktober 2010 een Nederlandse gemeente is, wordt Nederland nu slechts door enkele tientallen kilometers zee gescheiden van het Latijns-Amerikaanse continent. De ontwikkelingen in de regio hebben door deze geografische nabijheid meer dan ooit een potentiële weerslag op Nederlandse belangen. Voor de MIVD is de permanente militaire aanwezigheid van de Nederlandse krijgsmacht in de Caribische delen van het Koninkrijk reden om ontwikkelingen op de Boven- en Benedenwindse eilanden op hoofdlijnen te volgen voor zover deze van invloed kunnen zijn op de Nederlandse krijgsmacht.

Venezuela

De ontwikkelingen in Venezuela hebben in 2011 grotendeels in het teken gestaan van de gezondheidstoestand van president Chávez. Hij heeft zich door zijn ziekte minder prominent kunnen profileren dan gewoonlijk. Desondanks staat het democratische gehalte van de Venezolaanse rechtsstaat in 2011 onverminderd onder druk. De rechterlijke, wetgevende en uitvoerende macht worden sterker dan ooit gecontroleerd door president Chávez. Daarnaast zijn ook het particulier bezit en de persvrijheid in 2011 verder beperkt. Internationaal gezien bleef president Chávez nauwe aansluiting zoeken bij de min of meer gelijkgezinde regeringsleiders in Cuba, Bolivia en Equador. In het oog springt verder de relatie van Venezuela met Iran, die bovenal politiek van aard is. De meeste van de groots aangekondigde projecten en ondernemingen waarin beide landen samenwerken zijn gestagneerd, verliesgevend of niet van de grond gekomen.

President Chávez noemde de Caribische koninkrijksdelen in 2011 net als in voorgaande jaren “koloniale overblijfselen”. Nederland en de Verenigde Staten zijn in 2011 echter minder dan voorheen door Chávez beschuldigd van agressieve intenties jegens Venezuela.

Suriname

In 2011 heeft de regering, die in essentie is gebaseerd op een samenwerkingsverband tussen de partijen van voormalig legerleider Bouterse, diens vroegere rivaal Brunswijk en oud-parlementsvoorzitter Somohardjo, zijn positie geconsolideerd. Er is echter sprake van onderhuidse spanningen als gevolg van de dominante rol van de president. Ofschoon hij democratisch gekozen is, heeft het presidentschap van Bouterse, vanwege zijn veroordeling wegens drugshandel in Nederland, geleid tot een bekoeling van de relatie met de Nederlandse regering. Het proces van de decembermoorden van 1982, waarin Bouterse ook één van de verdachten is, ondervindt vertraging.

4.2 Activiteiten en resultaten

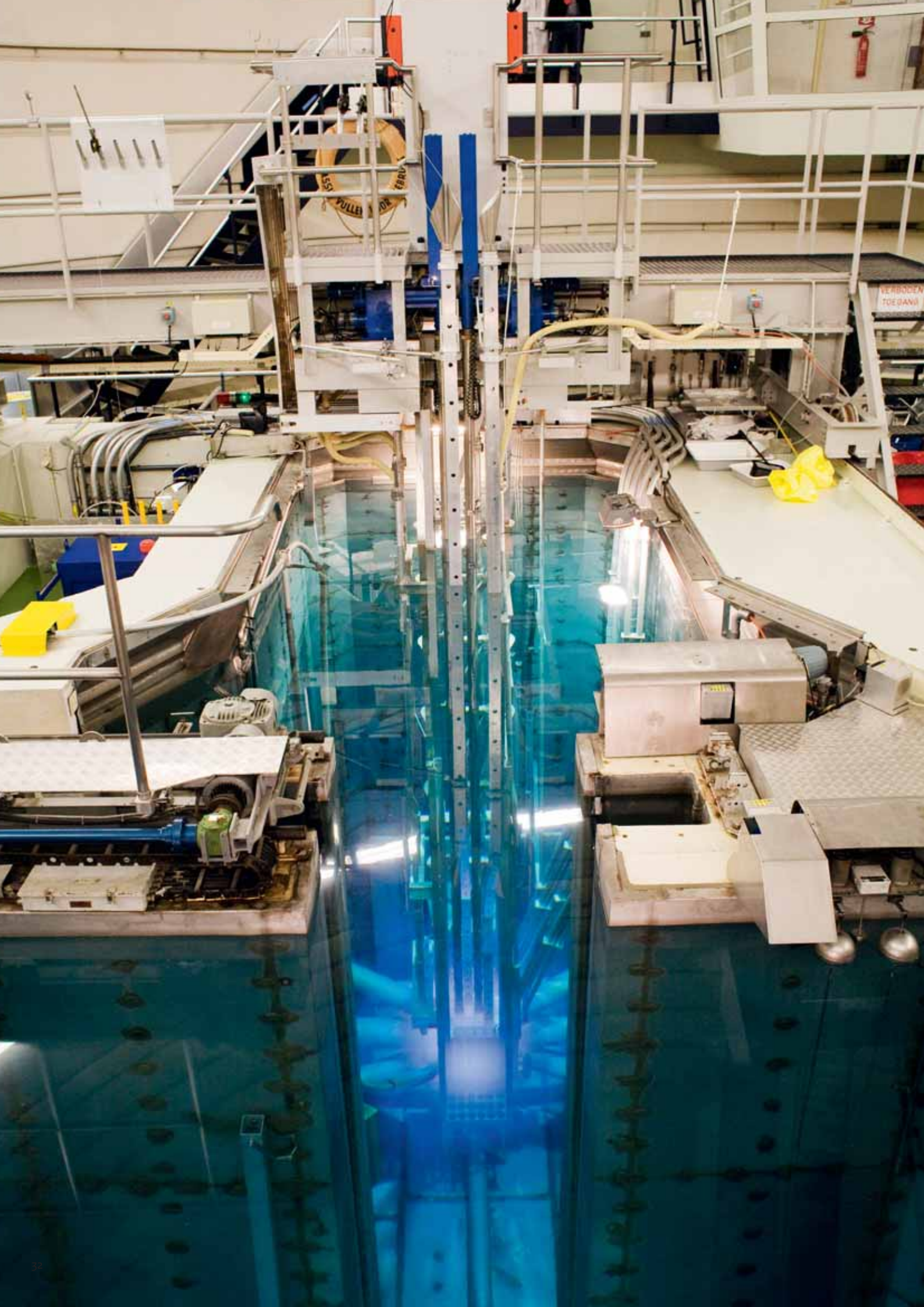
De ontwikkelingen in de Arabische wereld leidden begin 2011 tot extra informatiebehoefte van de Nederlandse regering. Dit heeft geleid tot een tijdelijke extra inspanning voor inlichtingenonderzoeken door de AIVD. Er werd een organisatiebreed project opgestart om de ontwikkelingen in de Arabische wereld beter te kunnen volgen en duiden. In dit kader werden nieuwe onderzoeken gestart, werden bestaande onderzoeken geïntensiveerd en werd de situatie in een aantal andere landen intensiever gemonitord. Om deze extra inspanningen mogelijk te maken werden enkele lopende onderzoeken tijdelijk opgeschort. De uitvoering van de earlywarning/quickresponsetaak kwam vrijwel geheel in het teken te staan van het onderzoek naar de Arabische wereld.

De AIVD produceerde in 2011 ruim 530 inlichtingenproducten over ontwikkelingen in de landen van het Aanwijzingsbesluit, zoals korte inlichtingenrapporten, langere analyses, ambtsberichten en beantwoordingen van requests for information (RFI's) van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Het aantal presentaties en briefings bleef in 2011 verder stijgen. De AIVD verzorgde reguliere presentaties in de vergaderingen van het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN) en de Raad voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (RIV). Daarnaast werden circa 25 briefings en presentaties verzorgd over actuele thema's en ontwikkelingen in bepaalde landen voor (leden van) de Commissie voor de Inlichtingen en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer (CIVD), de leden van de RIV, individuele ministers en beleidsbepalende ambtenaren.

Met de MIVD bestaan in het kader van de inlichtingentaak buitenland een nauwe samenwerking en afstemming, bedoeld om de effectiviteit en doelmatigheid van beide diensten te verhogen. De bestaande samenwerking van de MIVD en AIVD op het terrein van (contra)proliferatie en het Caribisch gebied werd voortgezet en op enkele andere gezamenlijke terreinen van onderzoek is overgegaan tot meer intensieve samenwerking en gezamenlijke rapportage.

De samenwerking heeft vorm gekregen in het gezamenlijke AIVD/MIVD Team Caribisch Gebied (TCG) dat invulling geeft aan alle inlichtingen- en veiligheidstaken in het Caribisch gebied zoals die voortvloeien uit de Wiv 2002.

5 Proliferatie van massavernietigingswapens

Massavernietigingswapens vormen potentieel een grote bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid. Om de verdere proliferatie van kernwapens en kernwapentechnologie, het nemen van kernproeven en de ontwikkeling en het bezit van biologische en chemische wapens tegen te gaan, bestaat een juridisch bindend stelsel van internationale verdragen. Nederland is aangesloten bij dit stelsel. De AIVD en MIVD hebben vanwege de verplichtingen die dit met zich meebrengt, en de evidente nationale en internationale veiligheidsimplicaties die samenhangen met proliferatie, de taak onderzoek te doen naar de proliferatiegerelateerde activiteiten van zogeheten landen van zorg. Deze landen worden ervan verdacht dat zij in strijd met internationale verdragen werken aan het ontwikkelen van massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen of dat zij hier reeds over beschikken.

5.1 De gezamenlijke Unit Contraproliferatie

Op het aandachtsgebied proliferatie werken de AIVD en MIVD sinds 2008 nauw samen in een gezamenlijke Unit Contraproliferatie (UCP). De diensten delen hiertoe elkaars gegevens, informatieposities en contacten. Dit heeft geleid tot een aanzienlijke verdieping en verbreding van de kennis op het gebied van proliferatie van massavernietigingswapens, hun productiemiddelen en hun overbrengingsmiddelen.

De UCP heeft zowel een inlichtingentaak als een veiligheidstaak. De inlichtingentaak betreft het informeren van de regering over ontwikkelingen met betrekking tot programma's van massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen in landen van zorg. Een aanzienlijk deel van het onderzoek van de UCP is daarom gericht op het nucleaire programma en het overbrengingsmiddelenprogramma van Iran. Daarnaast staat ook het Syrische chemischewapenprogramma onder de aandacht. De veiligheidstaak bestaat uit activiteiten die gericht zijn op het tegengaan van verwervingsactiviteiten door of voor landen van zorg in of via Nederland.

Kernwapens en overbrengingsmiddelen

Iran zet zijn nucleaire programma onverminderd voort en zegt hiermee uitsluitend civiele doeleinden na te streven. Het land heeft in 2011 de productie van uranium dat tot 20% is verrijkt opgevoerd. Dit materiaal is echter ongeschikt voor gebruik in een kernwapen. In november 2011 heeft het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) in een van zijn periodieke rapportages zijn zorgen geuit over de mogelijk militaire dimensies van het Iraanse nucleaire programma. Belangrijkste bevinding van het IAEA in 2011 was dat Iran activiteiten heeft verricht die relevant zijn voor de ontwikkeling van een nucleair explosief. Tot 2003 heeft dit volgens het Agentschap plaatsgevonden binnen een gestructureerd programma. Sommige activiteiten zijn mogelijk na 2003 voortgezet. De activiteiten die Iran vóór 2003 heeft uitgevoerd zijn te relateren aan alle aspecten van een kernwapenprogramma, namelijk splijtstofproductie, kernwapentechniek en de ontwikkeling van een kernkop voor een ballistische raket. De UCP beoordeelt het IAEA-rapport als volledig en zorgvuldig afgewogen. De UCP volgt de ontwikkelingen rondom het Iraanse nucleaire programma nauwlettend. Mede hierdoor is de UCP in staat de voortgang en de mogelijke toekomstige ontwikkelingen binnen het Iraanse nucleaire programma te duiden en voor de regering de betekenis hiervan te belichten.

Iran heeft een actief ruimtevaartprogramma. Binnen dit programma wordt onder meer gewerkt aan raketten voor de lancering van satellieten. Dit programma heeft een civiel karakter. De opgedane kennis en ervaring kunnen worden toegepast in het Iraanse programma voor ballistische raketten, dat militair van aard is. Het ruimtevaartprogramma vertoont de laatste jaren substantiële vooruitgang. Zo heeft Iran in 2011 voor de tweede keer met succes een satelliet in een baan om de aarde gebracht. Ook maakte Iran in 2011 bekend dat het in februari van dat jaar twee ballistische raketten heeft gelanceerd over een afstand van 1900 kilometer die beide in de Indische Oceaan terecht zijn gekomen.

Chemische en biologische wapens

Syrië beschikt over een actief chemischewapenprogramma. De Syrische chemische wapens liggen waarschijnlijk op verschillende locaties in het land opgeslagen. Door de opstand, die in maart 2011 begon, is het risico ontstaan dat deze chemische wapens in handen vallen van derden. Tot op heden zijn er geen aanwijzingen dat dit is gebeurd.

Verwerving van relevante kennis en apparatuur

Uit hoofde van hun veiligheidstaak verrichten de AIVD en MIVD onderzoek naar openlijke of heimelijke verwerving van relevante kennis, apparatuur, materialen en grondstoffen in of via Nederland voor of door landen van zorg. Zo vond net als in voorgaande jaren onderzoek plaats naar verdacht gedrag van zakenlieden en kleine handelsbedrijven. Deze onderzoeken vloeiden voort uit meldingen van de overheid en van buitenlandse collega-diensten. Bij deze onderzoeken wordt nauw samengewerkt met het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en met uitvoeringsinstanties als de Douane en de Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (FIOD). In een aantal gevallen heeft dit er in 2011 toe geleid dat een zending van proliferatiegevoelige zaken niet doorging of kon worden stopgezet. Waar nodig werden beleidsinstanties of opsporingsdiensten op de hoogte gebracht van onderzoeksuitkomsten. Daarnaast hebben de diensten in het kader van hun bewustwordingstaak specifieke bedrijven en instellingen voor wetenschappelijk onderwijs gewezen op proliferatiegerelateerde risico's.

Exportcontrole

De UCP heeft een belangrijke ondersteunende taak bij de uitvoering van het Nederlandse exportcontrolebeleid betreffende *dualuse*-goederen³. Aanvragen voor exportvergunningen voor deze goederen naar landen van zorg worden vaak aan de UCP voorgelegd. De UCP onderzoekt wat bekend is over de afnemer en de eindgebruiker en over eventuele tussenstations. In voorkomende gevallen geeft de UCP eveneens een oordeel of inschatting over de bruikbaarheid van kennis en goederen in programma's voor massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen. De UCP licht het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie in over zijn bevindingen. Dat ministerie voegt deze informatie samen met eigen en van andere partijen verkregen informatie en beslist vervolgens op de aanvraag.

De ontwikkelingen in het Iraanse nucleaire programma en het toenemend aantal opgelegde sancties naar aanleiding daarvan noodzaken de UCP extra aandacht te besteden aan de verwerving van kennis, technologie, materialen en grondstoffen door Iran.

5.2 Activiteiten en resultaten

Door een sterke, zelfstandige informatiepositie met betrekking tot de landen van zorg en door intensieve samenwerking met buitenlandse collega-diensten was de UCP in staat de regering te voorzien van relevante inlichtingenproducten. De UCP heeft circa 65 inlichtingen-rapportages en bijzondere briefings uitgebracht die voornamelijk waren gericht aan de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Defensie, Algemene Zaken, Buitenlandse Zaken en Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.

Met het oogmerk bewustwording en beveiligingsbevordering werden ongeveer 35 bedrijven en instituten bezocht. In het kader van de exportcontrole door het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie hebben de AIVD en MIVD in 63 gevallen informatie verstrekt aan dat ministerie.

Door zijn deelname aan innovatieve internationale samenwerkingsprojecten en door zijn inbreng bij analytische uitwisseling was de UCP in 2011 een gewaardeerde samenwerkingspartner van verschillende buitenlandse collega-diensten.

³ Goederen of materialen die geschikt zijn voor tweëerlei gebruik (zowel civiele als militaire toepassing). Deze term wordt gebruikt bij het tegengaan van de verdere verspreiding van (massavernietigings) wapens.

6 Veiligheidsbevordering

De AIVD bevordert het nemen van maatregelen ter bescherming van gegevens waarvan de geheimhouding voor de nationale veiligheid geboden is alsmede van vitale onderdelen van de overheid en het bedrijfsleven. Daarnaast stelt de AIVD voor het Stelsel bewaken en beveiligen dreigingsinschattingen, dreigingsanalyses en risicoanalyses op over personen, objecten, diensten en evenementen waarvoor de rijksoverheid een bijzondere verantwoordelijkheid heeft.

6.1 Stelsel bewaken en beveiligen

De AIVD draagt bij aan het veilig en ongestoord functioneren van personen, objecten, diensten en evenementen die zijn opgenomen in het Stelsel bewaken en beveiligen. Het gaat in dit stelsel om personen, objecten, diensten en evenementen waarvoor de rijksoverheid een bijzondere verantwoordelijkheid draagt vanwege de bijzondere belangen die zij vertegenwoordigen voor de Nederlandse staat en de samenleving. In het kader van het Stelsel bewaken en beveiligen levert de AIVD informatie over concrete en voorstelbare dreiging aan de Coördinator Bewaking en Beveiliging (CBB). Deze beslist vervolgens over te nemen beveiligingsmaatregelen.

De AIVD maakt hiervoor dreigingsinschattingen, dreigingsanalyses en risicoanalyses. In 2011 heeft de AIVD in het kader van het Stelsel bewaken en beveiligen 101 dreigingsinschattingen, 15 dreigingsanalyses en 7 risicoanalyses (exclusief 6 samenvattingen) uitgebracht. In 2011 heeft de AIVD in overleg met de CBB een belangrijke kwaliteitsverbetering doorgevoerd. De vernieuwde producten bieden diepgaander inzicht in voorstelbare en concrete dreiging, waardoor de verantwoordelijke partijen meer handelingsperspectief wordt geboden.

Dreiging tegen personen binnen het rijksof domein

Personen binnen het rijksof domein (zoals de leden van de Tweede Kamer, de ministers en de leden van het Koninklijk Huis) kunnen te maken krijgen met bedreigingen. Dreigementen aan het adres van politici komen regelmatig voor. Het gaat daarbij vaak om personen die door middel van dreigend geformuleerde e-mails, brieven of twitterberichten hun boosheid of frustraties uiten. Bijvoorbeeld jongeren gebruiken soms dreigende taal op internet of twitter. Meestal gaat van dergelijke bedreigingen geen daadwerkelijke dreiging tegen betrokkene uit.

In enkele gevallen is echter wel sprake van een daadwerkelijke dreiging, bijvoorbeeld in het geval van solistische dreigers (zie hieronder).

Ongeveer de helft van de 101 dreigingsinschattingen die de AIVD in 2011 heeft vervaardigd, had betrekking op personen binnen het rijksof domein. Deze dreigingsinschattingen hadden betrekking op de fractievoorzitters in de Tweede Kamer en op staatsbezoeken, conferenties en ceremoniële activiteiten waar leden van het Koninklijk Huis bij aanwezig waren. Ook heeft de AIVD risicoanalyses opgesteld voor de portefeuilles van zes bewindspersonen in het kabinet: de minister-president en de ministers van Buitenlandse Zaken, van Defensie, van Veiligheid en Justitie, van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en voor Immigratie en Asiel.

Diplomatieke objecten

De AIVD vervaardigt ieder jaar dreigingsinschattingen ten aanzien van diplomatieke objecten. In 2011 waren dat er 19. De AIVD heeft in 2011 voor het eerst een dreigingsanalyse uitgebracht waarin een integraal beeld wordt geschetst van de dreiging tegen diplomatieke objecten, zowel in Nederland als internationaal. Daaruit blijkt onder meer dat de dreiging tegen diplomatieke objecten in conflictgebieden of in landen waar het onrustig is over het algemeen hoger is dan tegen diplomatieke objecten in Nederland. Voor jihadisten zijn diplomatieke objecten van landen die betrokken zijn bij (militaire) missies in het betreffende land of andere islamitische landen en landen die worden beschouwd als vijand van de islam voorkeursdoelwit. Specifieke gebeurtenissen kunnen ervoor zorgen dat de diplomatieke vertegenwoordigingen van een land potentiële doelwitten worden. In 2011 was hiervan sprake ten aanzien van de diplomatieke objecten van Tunesië, Egypte en Libië in Nederland. In reactie op de Arabische Lente hebben de Tunesische en Egyptische ambassades en het Libische Volksbureau te maken gehad met incidenten in de vorm van telefonische bedreigingen, (pogingen tot) vernielingen en demonstraties. De AIVD heeft diverse dreigingsinschattingen uitgebracht over de dreiging tegen deze diplomatieke objecten.

Internationale organisaties

De Nederlandse overheid dient als gastland zorg te dragen voor het veilig en ongestoord functioneren van in Nederland gevestigde internationale organisaties. Het gaat hierbij om onder meer het Special Tribunal for Lebanon (STL, het Bijzonder Tribunaal voor Libanon), het International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY, het Joegoslavië-tribunaal), het International Criminal Court (ICC, het Internationaal Strafhof) en de NAVO. In het kader van het Stelsel bewaken en beveiligen heeft de AIVD dreigings- en risicoanalyses ten aanzien van in Nederland gevestigde organisaties opgesteld.

Evenementen van nationaal belang

Koninginnedag, Dodenherdenking, Veteranendag, Prinsjesdag en landelijke verkiezingen zijn aangewezen als evenementen van nationaal belang. De AIVD heeft ten aanzien van de jaarlijks terugkerende evenementen dreigingsanalyses gemaakt.

Solistische dreigers

Solistische dreigers zijn personen die zonder medewerking van anderen, als gevolg van een individueel doorlopen proces naar geweld, door hun gedragingen of uitingen een dreiging vormen. De afgelopen jaren is het fenomeen solistische dreigers in het Stelsel bewaken en beveiligen een belangrijkere rol gaan spelen. De AIVD participeert sinds begin 2011 in de pilot Dreigingsmanagement van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD), waar kennis en expertise over solistische dreigers bij elkaar worden gebracht en wordt onderzocht op welke wijze de dreiging van solistische dreigers kan worden tegengegaan.

6.2 Vitale sectoren

Het veilig en ongestoord functioneren van de vitale sectoren is primair de eigen verantwoordelijkheid van bedrijven. De AIVD voorziet hen van informatie over (potentiële) dreiging en stelt hen in staat maatregelen te nemen om de kwetsbaarheid te verminderen. De inspanningen van de AIVD richten zich zowel op preventie door structurele weerstandsverhoging als op acute weerstandsverhoging bij een optredende hoge voorstelbare of concrete dreiging. Het kan daarbij gaan om dreigingsanalyses, maar ook om gericht advies en voorlichting om het bewustzijn ten aanzien van bepaalde dreigingen te vergroten.

Alerteringsstelsel Terrorismebestrijding (ATb)

Het ATb heeft tot doel bedrijven die behoren tot de vitale infrastructuur gericht te voorzien van informatie over voorstelbare of concrete terroristische dreiging. De jihadistische dreiging tegen de bij het ATb aangesloten sectoren in Nederland was in 2011 evenals in 2010 laag.

Alleen voor de sector burgerluchtvaart geldt vanwege internationale incidenten een hoger niveau van dreiging. Het alerteringsniveau wordt op voordracht van de NCTV vastgesteld door de minister van Veiligheid en Justitie. De AIVD heeft in 2011 informatie aangeboden ten behoeve van de periodieke dreigings-updates, die per sector worden opgesteld.

Burgerluchtvaart

De AIVD heeft in 2011 een dreigingsanalyse opgesteld voor de sector luchthavens. Daarnaast heeft de AIVD in samenwerking met de MIVD en de Koninklijke Marechaussee (KMar) onderzoek gedaan naar nieuwe dreigingen tegen de burgerluchtvaart vanuit jihadistische hoek. Verder heeft de AIVD onderzoek gedaan naar de voorstelbare dreiging tegen de luchtverkeersleiding, een kritisch bedrijfsproces voor de luchtvaart. De betrokken partijen in de sector burgerluchtvaart hebben de uitkomsten van dit onderzoek gebruikt als toets voor de herziening van de beveiligingsmaatregelen.

6.3 Voorlichting

In het kader van zowel de veiligheidsbevorderende taak als het Stelsel bewaken en beveiligen verzorgt de AIVD gerichte voorlichting aan bedrijven en overheidsorganisaties, teneinde hen een adequaat handelingsperspectief te bieden zodat zij zelf hun weerstand tegen mogelijke dreigingen kunnen vergroten.

Spionage

De AIVD verzorgt voorlichtingsbijeenkomsten voor sectoren die te maken kunnen krijgen met inlichtingenactiviteiten. Door het bewustzijn over spionage te vergroten wordt beoogd de weerstand tegen activiteiten van buitenlandse inlichtingendiensten te verhogen. In 2011 zijn door de AIVD 84 voorlichtingsbijeenkomsten over inlichtingenactiviteiten verzorgd. De AIVD heeft tevens een symposium georganiseerd waar bedrijven zijn geïnformeerd over de mogelijke gevolgen van cybercrime, zoals verlies van intellectueel eigendom en financiële schade.

Verkenningen

De AIVD geeft ook voorlichting aan bedrijven en overheidsinstanties over het herkennen en tegengaan van terroristische verkenningen. Terroristische cellen vergaren door middel van verkenningen op mogelijke doelwitten informatie die nodig is voor het uitvoeren van aanslagen. De AIVD vergroot de weerstand van potentiële slachtoffers door hen te leren hoe ze dergelijke terroristische verkenningen kunnen onderkennen. Meldingen over mogelijke verkenningen vormen daarnaast voor de AIVD aanknopingspunten voor onderzoek. In 2011 heeft de AIVD aan diverse bedrijven en overheidsinstanties dergelijke voorlichting gegeven.

6.4 Verbindingsbeveiliging

Het uitlekken van vertrouwelijke informatie, zoals staatsgeheimen, kan schade toebrengen aan de belangen van de Nederlandse staat. Vertrouwelijke informatie moet daarom extra beveiligd worden. Het Nationaal Bureau voor Verbindingsbeveiliging (NBV) is het onderdeel van de AIVD dat de beveiliging van vertrouwelijke informatie bevordert. De AIVD geeft advies over informatiebeveiliging, beoordeelt beveiligingsproducten en ondersteunt bij de implementatie ervan. Ook laat de AIVD beveiligingsproducten ontwikkelen als er geen producten beschikbaar zijn die voldoen aan de beveiligings-eisen.

Beveiligd mobiel bellen

Gsm-verkeer wordt steeds kwetsbaarder voor af luisteren. De benodigde software hiervoor is breed beschikbaar en de benodigde hardware is relatief goedkoop geworden. De AIVD heeft in 2011 aandacht besteed aan ontwikkeling van en onderzoek naar producten om beveiligd mobiel te kunnen bellen.

Nederland beschikte al over een toestel dat bellen tot en met het rubriceringsniveau Stg. Geheim mogelijk maakt: de Sectra Tiger. Op het gebied van mobiel bellen op het niveau van Departementaal Vertrouwelijk is in 2011 onderzoek gedaan naar twee oplossingen voor beveiligd bellen. Het onderzoek naar deze producten is afgerond met een positief resultaat. Dit houdt in dat beide oplossingen geschikt zijn voor gebruik op het niveau Departementaal Vertrouwelijk.

Gezien de ontwikkelingen binnen de rijksoverheid op het gebied van apparaatonaafhankelijk werken is in 2011 een onderzoek gestart naar Veilig Evalueerbare platforms, met als doel meer inzicht te krijgen in de beveiligingseigenschappen van de huidige mobiele platforms. De resultaten dienen als basis voor toekomstige beoordelingen die gebruik maken van deze platforms. Als eerste resultaat is een quickscanrapport opgeleverd waar de huidige beveiligingswaarde van commercieel beschikbare mobiele platforms wordt beschreven. Tevens heeft de AIVD een verkenning uitgevoerd op het gebied van beveiligingsvraagstukken en mogelijke maatregelen ten behoeve van een mogelijke implementatie van het concept 'Bring Your Own Device' (BYOD) binnen de rijksoverheid.

Naast onderzoek en ontwikkeling heeft de AIVD in 2011 presentaties verzorgd over de kwetsbaarheid van het gebruik van gsm's. De demonstraties hebben laten zien dat een gsm met relatief beperkte inspanning en tegen relatief lage kosten is af te luisteren.

Het is daarom van belang om bewust stil te staan bij informatie die via de telefoon gecommuniceerd wordt en zo nodig een beveiligd toestel te gebruiken.

Network monitoring pilot

Naar aanleiding van toename van digitale spionage doet de AIVD samen met commerciële partijen en universiteiten onderzoek naar middelen en mogelijkheden om digitale aanvallen vroegtijdig te onderkennen. Het doel van deze pilot is een prototype van een geavanceerde netwerkprobe (ook wel netwerkmonitor of sensor genoemd) te ontwikkelen, inzicht te verkrijgen in aard en omvang van digitale aanvallen, samenwerking met andere nationale en internationale partners vorm te geven en de weerbaarheid te verhogen.

Met het inzicht in de aard en omvang van digitale aanvallen kan de AIVD anderen in staat stellen om gerichte digitale aanvallen te onderkennen en kan de kwetsbaarheid van ICT-infrastructuren verminderd worden. Het monitoren en analyseren van netwerkverkeer is voor organisaties een goede aanvulling om meer zekerheid te krijgen dat ICT-infrastructuren daadwerkelijk afdoende beveiligd zijn en om de weerbaarheid ervan te vergroten. Het stelt organisaties in staat om aanvullende preventieve of correctieve maatregelen te treffen.

Daarnaast is ook de aanwezige expertise en (inter)nationale samenwerking op het terrein van geavanceerde digitale aanvallen versterkt en uitgebouwd. Op deze wijze is bijgedragen aan de invulling van de Nationale Cybersecurity Strategie.

Luna

De AIVD heeft in 2011 een nieuw programma ontwikkeld voor bestandsvercijfering. Het programma, Luna genaamd, is bedoeld om gerubriceerde informatie tot en met het niveau Stg. Confidentieel op veilige wijze via e-mail (als vercijferde bijlage) of USB-stick te kunnen uitwisselen met partijen binnen de rijksoverheid, ketenpartners en collega-diensten.

Veilige netwerkverbinding mogelijk met OpenVPN-NL

Afgelopen jaar heeft de AIVD het opensourceproduct OpenVPN (Virtual Private Network) geëvalueerd en is het product goedgekeurd voor het niveau Departementaal Vertrouwelijk. Met behulp van dit product is het mogelijk om over een onveilig netwerk, zoals het internet, een veilige verbinding op te zetten tussen computers en/of netwerken. Het eindresultaat heeft de naam OpenVPN-NL gekregen en is publiekelijk beschikbaar.

Vertrouwe
veiligheids

cties en
zoeken

7 Vertrouwensfuncties en veiligheidsonderzoeken

In Nederland bestaan functies die vanwege de kwetsbaarheid voor de nationale veiligheid zijn aangewezen als vertrouwensfunctie. Personen die een dergelijke functie uitoefenen hebben de mogelijkheid de nationale veiligheid in meer of mindere mate te schaden.

Vertrouwensfuncties worden in overeenstemming met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties door vakministers aangewezen. De AIVD adviseert de vakministers bij het opstellen van de conceptlijsten van vertrouwensfuncties en ziet namens de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties toe op een rechtmatige en proportionele aanwijzing.

Er is in Nederland een groeiende behoefte om personen voorafgaand aan een aanstelling in een functie te 'screenen'. Naast het veiligheidsonderzoek dat door de AIVD wordt uitgevoerd bestaan ook andere screeningsinstrumenten zoals de screening op justitiële antecedenten door het Ministerie van Veiligheid en Justitie en de daarmee samenhangende afgifte van de Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG).

Een persoon kan pas een vertrouwensfunctie bekleden, wanneer de AIVD een Verklaring van geen bezwaar (Vgb) voor die persoon heeft afgegeven. Een Vgb houdt in dat uit het oogpunt van de nationale veiligheid geen bezwaar bestaat tegen de vervulling van die vertrouwensfunctie door de betreffende persoon. Om dit vast te stellen, wordt de kandidaat-vertrouwensfunctionaris onderworpen aan een veiligheidsonderzoek. De AIVD voert dergelijke onderzoeken uit. Voor een deel van de onderzoeken geldt dat deze onder mandaat van de AIVD worden uitgevoerd. De KMar voert onder mandaat veiligheidsonderzoeken uit voor de burgerluchtvaartsector, de politie voert een deel (B-niveau) van de onderzoeken uit voor politiefunctarissen en de Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging (DKDB) voert de onderzoeken uit voor functies bij het Koninklijk Huis.

Veiligheidsonderzoeken in 2011	Aantal gestarte onderzoeken
Veiligheidsonderzoeken gestart door de AIVD	6.386
Veiligheidsonderzoeken gestart door KMar, DKDB, politie	32.539
• waarvan veiligheidsonderzoeken doorgestuurd aan de AIVD door KMar, DKDB, politie	2.635
• waarvan navragen door de AIVD aan buitenlandse collega-diensten voor KMar, politie en MIVD	1.984
Totaal aantal gestarte veiligheidsonderzoeken	38.925

Internationale verplichtingen	
Navragen aan de AIVD door andere landen en buitenlandse organisaties	997
Onderzoeken gestart voor Clearances en mededelingen artikel 13	1.745

De AIVD is in 2011 gestart met het project 'Herijking van de B-taak'. In dit project wordt een nieuwe visie op de aanwijzing van vertrouwensfuncties en de uitvoering van veiligheidsonderzoeken uitgewerkt. Dit moet leiden tot een scherpere aanwijzing van vertrouwensfuncties waarin naast de ernst van de schade ook de waarschijnlijkheid van de dreiging wordt meegenomen in de aanwijzing. Tevens wordt een voorstel voor het doorberekenen van de kosten van veiligheidsonderzoeken geïmplementeerd.

7.1 Aanwijzing van vertrouwensfuncties

Met het uitvoeren van een veiligheidsonderzoek wordt inbreuk gemaakt op iemands persoonlijke levenssfeer. Vertrouwensfuncties dienen mede daarom als sluitstuk van beveiliging nadat in redelijkheid te nemen beveiligingsmaatregelen zijn getroffen. Vertrouwensfuncties zijn aangewezen in verschillende sectoren.

De vakminister is ervoor verantwoordelijk dat juist die functies als vertrouwensfunctie worden aangewezen die de nationale veiligheid kunnen schaden, waarbij de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties instemt. De vakminister is derhalve primair verantwoordelijk als een functie (achteraf) ten onrechte is aangewezen, maar ook als een functie ten onrechte niet is aangewezen.

De AIVD is verantwoordelijk voor het binnen de daartoe gestelde termijn uitvoeren van veiligheidsonderzoeken naar personen die een door de verantwoordelijke vakminister aangewezen vertrouwensfunctie (gaan) bekleden.

Vertrouwensfunctionarissen kunnen pas een vertrouwensfunctie bekleden nadat de AIVD een Verklaring van geen bezwaar (Vgb) heeft afgegeven. Nederland telde in 2011 ruim 100.000 personen die een vertrouwensfunctie vervulden. Ten opzichte van 2010 is dat aantal gemiddeld gelijk gebleven.

Gemiddeld aantal vertrouwensfunctionarissen in fte's	2010	2011
Sector burgerluchtvaart*1	31.433	30.487
Defensieorderbedrijven	20.800	20.800
Politie (A- en P-functies)	16.705	16.996
Rijksoverheid	5.296	5.430
Vitale bedrijven	1.547	1.547
Koninklijk Huis	348	296
Totaal*2	76.129	75.556

*1 Het betreft hier het aantal uitgevoerde onderzoeken. Het bestand vertrouwensfunctionarissen ligt beduidend hoger en fluctueert aanzienlijk.

*2 Exclusief de functies binnen het defensiedomein.

Afhankelijk van de kwetsbaarheid van de vertrouwensfunctie, wordt de zwaarte van het veiligheidsonderzoek bepaald op A-, B- of C-niveau, waarbij een A-onderzoek het meest diepgaand is en wordt ingesteld voor de meest kwetsbare vertrouwensfuncties.

Op 1 september 2011 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de leidraad aanwijzing vertrouwensfuncties vitale sectoren vastgesteld. Het betreft een uitwerking van de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo) en biedt de vitale sectoren concrete criteria voor de aanwijzing van vertrouwensfuncties. Hiermee voorziet de AIVD in een langer bestaande behoefte. De leidraad Vitaal is gepubliceerd op de website van de AIVD (www.AIVD.nl).

7.2 Veiligheidsonderzoeken

7.2.1 Het proces van veiligheidsonderzoeken

Aanmelding voor het veiligheidsonderzoek

Als een (kandidaat-)functionaris een vertrouwensfunctie wil (blijven) bekleden heeft de werkgever de plicht de (kandidaat-)functionaris erop te wijzen dat het gaat om een vertrouwensfunctie.

Het is de plicht van de werkgever de (kandidaat-)functionaris in te lichten over de betekenis van het veiligheidsonderzoek en de rechtsgevolgen van de aanmelding voor het veiligheidsonderzoek. De AIVD heeft brochures, leidraden en beleidsregels openbaar beschikbaar zodat de werkgever de voorlichtende taak goed kan uitvoeren en waardoor de (kandidaat-)functionaris in staat is een goede afweging te maken om al dan niet deel te nemen aan het veiligheidsonderzoek. De betrokkene geeft voor de aanvang van het veiligheidsonderzoek schriftelijk toestemming voor de aanmelding.

Veiligheidsbewustzijn is een belangrijk onderwerp binnen het veiligheidsonderzoek en blijft een voortdurend aandachtspunt voor de (kandidaat-)functionaris. Bij de herijking van de B-taak wordt het proces van de veiligheidsonderzoeken opnieuw ingericht. Hierbij draait het om het in kaart brengen, duiden en beoordelen van vijf (voorheen vier) persoonskenmerken van de (kandidaat-)functionaris. Deze kenmerken zijn loyaliteit, onafhankelijkheid, integriteit en eerlijkheid en daar is bij de herijking veiligheidsbewustzijn aan toegevoegd.

Uitvoering van het veiligheidsonderzoek

Veiligheidsonderzoeken worden uitgevoerd door ervaren onderzoekers. In de eerste fase van het onderzoeksproces vindt een administratieve naslag plaats in verschillende registers, waaronder de registers van politie, justitie en de AIVD. Na afronding van het administratieve onderzoek kunnen afhankelijk van het type onderzoek gesprekken gevoerd worden met de (kandidaat-)functionaris, referenten en/of informanten (veldonderzoek). Referenten zijn personen die de (kandidaat-)functionaris in de Opgave Persoonlijke Gegevens (OPG) zelf heeft aangereikt. Informanten zijn personen die de AIVD op eigen initiatief in het onderzoek kan betrekken, bijvoorbeeld op basis van de administratieve zoekslagen of op basis van informatie van de (kandidaat-)functionaris zelf of een referent. De gesprekken met de referenten en de informanten dienen er toe eerder vergaarde gegevens in het administratieve onderzoek en het gesprek met de (kandidaat-)functionaris te bevestigen of te ontzenuwen.

Bij de beoordeling van de gegevens uit het administratieve onderzoek en het veldonderzoek wordt in het bijzonder gelet op een aantal thema's zoals het gebruik van en de handel in harddrugs, verduistering, oplichting of valsheid in geschrift, misdrijven tegen de nationale veiligheid en deelname aan een criminele organisatie. Ten aanzien van deze thema's wordt afhankelijk van de zwaarte van het veiligheidsonderzoek een beoordelingsperiode in ogenschouw genomen die kan oplopen tot tien jaar.

In een veiligheidsonderzoek wordt een oordeel gevormd over de kwetsbaarheid van de (kandidaat-) functionaris bij het vervullen van een bepaalde vertrouwensfunctie. Deze eventuele kwetsbaarheid levert in potentie een risico op voor de nationale veiligheid. Een Vgb wordt geweigerd indien onvoldoende waarborgen aanwezig zijn dat de (kandidaat-) functionaris onder alle omstandigheden de plichten die uit de vertrouwensfunctie voortvloeien getrouwelijk zal volbrengen of indien het veiligheidsonderzoek onvoldoende gegevens heeft opgeleverd om daarover een verantwoord oordeel te geven. Tijdens een veiligheidsonderzoek wordt aandacht besteed aan:

- justitiële en strafvorderlijke gegevens;
- gegevens over deelname of steunverlening aan activiteiten die de nationale veiligheid kunnen schaden;
- gegevens betreffende lidmaatschap van of steunverlening aan organisaties die een gevaar vormen voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde;
- overige persoonlijke gedragingen en omstandigheden.

In 2011 heeft de AIVD twee nieuwe beleidsregels opgesteld: de beleidsregel 'Justitiële gegevens' en de beleidsregel 'Beoordelingsperiodes en onvoldoende gegevens'. De beleidsregels zijn per 1 februari 2012 van kracht en gelden voor alle veiligheidsonderzoeken. Dat was nodig omdat niet alle weigeringsgronden voor de Vgb voor de verschillende veiligheidsonderzoeken uit de Wvo waren uitgewerkt in beleidsregels. Nu is die uitwerking voor alle onderzoeken er wel.

Indien een (kandidaat-)functionaris in de periode voorafgaand aan de aanmelding voor het veiligheidsonderzoek over een aaneengesloten periode van langer dan drie maanden in het buitenland heeft verbleven, moet de AIVD ook over deze periode inlichtingen inwinnen. De AIVD beschikt over een netwerk van collega-diensten waarmee in het kader van veiligheidsonderzoeken informatie wordt uitgewisseld.

Informatie-uitwisseling vindt alleen plaats als voorafgaand aan de samenwerking is bezien of informatie-uitwisseling in het kader van veiligheidsonderzoeken verantwoord is. Hierbij spelen elementen als het respecteren van de mensenrechten, de mate van professionaliteit, betrouwbaarheid en de democratische inbedding van de collegadienst binnen het staatsbestel een belangrijke rol.

Met ingang van 1 mei 2011 informeert de AIVD de werkgever van een (kandidaat-)vertrouwensfunctionaris over het feit dat informatie over de betrokkene is aangevraagd bij een buitenlandse instantie. De werkgever wordt daarbij verzocht de betrokkene te informeren. De AIVD stelt de werkgever ook schriftelijk op de hoogte zodra een antwoord binnen is. In de tussentijd wordt het veiligheidsonderzoek tijdelijk stopgezet. De behandelingsperiode van het onderzoek gaat verder op het moment dat informatie uit het buitenland is binnengekomen. De AIVD is hierbij sterk afhankelijk van de levertijd van informatie van derden. Dat kan de doorlooptijd ernstig beïnvloeden.

Afgifte of weigering van de Verklaring van geen bezwaar

Op basis van de bevindingen wordt een onderzoeksverslag gemaakt en formuleert de AIVD een advies omtrent het al dan niet afgeven van een Verklaring van geen bezwaar (Vgb). De AIVD baseert een besluit tot afgifte of weigering van een Vgb op gegevens die uit het veiligheidsonderzoek voortkomen. Tegen een weigering kan bezwaar en beroep worden aangetekend door de (kandidaat-)functionaris. Als de (kandidaat-)functionaris in bezwaar gaat, ontvangt hij voor het procesdossier zijn (bewerkte deel van de) onderzoeksrapportage. Vanwege de rechtsbescherming van de (kandidaat-)functionaris is in het bestuursprocesrecht opgenomen dat de rechtbank en de Raad van State inzage in het volledige dossier van het veiligheidsonderzoek kunnen krijgen (inclusief de geheime stukken). De (kandidaat-)functionaris moet de rechtbank of de Raad van State hiervoor wel expliciet toestemming geven. De Wvo voorziet er naast de bezwaar- en beroepsprocedure in dat de wijze waarop de AIVD veiligheidsonderzoeken uitvoert, kan worden getoetst door de CTIVD.

Onderzoeksrapportages worden als staatsgeheim gerubriceerd. In het voorjaar van 2011 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de Tweede Kamer geïnformeerd over de beperkingen die er zijn om referenten en informanten inzage te verschaffen in het onderzoeksrapport. In dit verband is onder andere gewezen op het cruciale belang van bronbescherming voor inlichtingen- en veiligheidsdiensten⁴.

Tevens heeft de AIVD naar aanleiding van een vraag van Kamerlid Griffith (VVD)⁵ door middel van een pilot gezien welke mogelijkheden er zijn inzake het opnemen van gesprekken bij veiligheidsonderzoeken. Het resultaat van de pilot geeft geen aanleiding om gesprekken op te gaan nemen. Gebleken is dat het gebruik van een opname geen meerwaarde betekent voor de kwaliteit van de verslagen en bovendien gepaard gaat met een aanzienlijke inspanning, daar sprake is van zo'n 1700 onderzoeken per jaar. Bovendien is voorzien in een gedegen controleregime ten aanzien van de veiligheidsonderzoeken. Zo kan betrokkene in bezwaar en beroep gaan tegen de uitkomst van een veiligheidsonderzoek en houdt de CTIVD toezicht op de rechtmatigheid van de uitvoering ervan.

7.2.2 Kengetallen veiligheidsonderzoeken

In onderstaande tabel is het aantal door de AIVD en onder mandaat van de AIVD gestarte veiligheidsonderzoeken, onderscheiden naar zwaarte, weergegeven.

Aantal ontvankelijk verklaarde aanvragen voor een veiligheidsonderzoek gestart	2010	2011
A-onderzoeken	1.509	1.674
B-onderzoeken	3.726	3.873
C-onderzoeken	511	839
BL-onderzoeken (overgedragen door KMar)	3.194	2.572
BP-onderzoeken (overgedragen door politie)	59	59
BKH-onderzoeken (overgedragen door DKDB)		4
Totaal door de AIVD	8.999	9.021

Aantal onder mandaat gestart	2010	2011
BL-onderzoeken (KMar, inclusief 2.572 overgedragen aan de AIVD)	31.433	30.487
BP-onderzoeken (politie, inclusief 59 overgedragen aan de AIVD)	2.310	1.985
BKH-onderzoeken (DKDB, inclusief 4 overgedragen aan de AIVD)	39	67
Totaal onder mandaat	33.782	32.539

In de onderstaande tabel is het aantal besluiten weergegeven dat in 2011 is uitgebracht. De weigeringsbesluiten zijn daarbij uitgesplitst naar de weigeringsgrond.

Aantal besluiten in 2011	Weigeringen Justitieel	Weigeringen Onvoldoende gegevens	Weigeringen Overige redenen	Weigeringen Totaal	Positieve besluiten (Vgb's)
A-onderzoeken	1	1	4	6	820
A-onderzoeken politie	0	0	2	2	756
B-onderzoeken	6	10	7	23	3.801
B-onderzoeken politie	0	3	2	5	1826
B-onderzoeken burgerluchtvaart	351	216	16	583	29.898
C-onderzoeken	1	1	0	2	827
Totaal	359	231	31	621	37.928

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2010-2011, 30 977, nr. 41

⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 30 977 en 29 924, nr. 22.

Voor de besluiten (verstrekking dan wel weigering van de Vgb) die zijn genomen op grond van de meest diepgaande A-onderzoeken geldt dat 94,9% binnen de wettelijke behandeltermijn is genomen. 5 procent van de onderzoeken vergde een langere behandeltijd vanwege de complexiteit ervan.

In het verslagjaar 2011 zijn 43 nieuwe bezwaren ingesteld en is in 1 geval hoger beroep ingesteld. In de tabellen zijn de kengetallen met betrekking tot de bezwaar- en beroepszaken over 2011 weergegeven.

Aantal bezwaar- en beroepsprocedures gestart in 2011	
	Ingediend
Brief	5
Bezwaar	43
Beroep	8
Hoger beroep	1
Hoger beroep door minister	
Voorlopige voorziening bezwaar	1
Voorlopige voorziening beroep	
Voorlopige voorziening hoger beroep	
Voorlopige voorziening hoger beroep door minister	

Aantal bezwaar- en beroepsprocedures afgehandeld in 2011	On-gegrond	Gegrondd ⁶	Niet ont-vankelijk	In-getrokken	Af-gewezen	Toe-gewezen	Af-gehandeld
Brief							5
Bezwaar	30	11	4	2			
Beroep	11		1				
Beroep instandlaten rechtsgevolgen		1		1			
Hoger beroep door appelland	3			1			

⁶ Dit betekent niet dat de Bezwarencommissie Veiligheidsonderzoeken van oordeel is dat alsnog een Verklaring van geen bezwaar moet worden verstrekt, maar dat de beschikking in eerste aanleg een zorgvuldigheids- of motiveringsgebrek heeft dat in de meeste gevallen in de beslissing op bezwaar hersteld kan worden.

8 Organisatie, ontwikkeling en bedrijfsvoering

Vanwege de toenemende afhankelijkheid van digitale technologie van alle vitale sectoren van ons land en de sociale en zakelijke communicatie tussen burgers, bedrijven en overheidsinstellingen neemt het risico op verstoringen eveneens toe. Daarnaast zal de hoeveelheid data en informatie over burgers en organisaties de komende jaren explosief toenemen. Technologieën en de gevolgen voor de gebruikers op het gebied van communicatie, netwerken en encryptie ontwikkelen zich de komende jaren bovendien razendsnel. Of het nu gaat om het tijdig signaleren van dreigingen en belangrijke ontwikkelingen in binnen- en buitenland, of over het volgen, begrijpen en operationaliseren van snelle ontwikkelingen op het gebied van digitalisering: de AIVD moet samenwerken. Het zo effectief mogelijk combineren en bundelen van kracht en expertise met partnerorganisaties staat daarbij centraal.

8.1 Samenwerking met de MIVD

Een zeer belangrijke samenwerkingspartner van de AIVD is de MIVD. Deze samenwerking vindt op zowel nationaal als internationaal gebied plaats. Dat draagt ertoe bij dat de capaciteiten van de twee diensten optimaal kunnen worden benut voor het realiseren van de doelstelling om een onafhankelijke informatiepositie te verwerven, te behouden en verder uit te bouwen. De AIVD en de MIVD vullen elkaar daarbij vanuit hun specifieke expertise aan. Deze samenwerking vindt al intensief plaats in de gezamenlijke teams TCG (zie hoofdstuk 4) en UCP (zie hoofdstuk 5) en is het afgelopen jaar ook op andere terreinen verder versterkt. De versterking van deze samenwerking is erop gericht om meer uniformering aan te brengen in de producten die de AIVD en de MIVD uitbrengen, kennisdeling en uitwisseling van systemen te bevorderen en de effectiviteit voor de inlichtingentaak buitenland te verhogen. Tot slot is het gezamenlijke project op het gebied van Sigint en Cyber een goed voorbeeld van de intensivering van de samenwerking.

Sigint en Cyber

De AIVD en MIVD zijn in het najaar van 2011 een project gestart dat in 2012 moet leiden tot een gezamenlijke eenheid voor de verwerving van Signals intelligence (Sigint) en Cyber intelligence (Cyberint). De nieuwe eenheid zal hoogwaardige Sigint- en Cyberopbrengsten aan zowel de AIVD als de MIVD leveren, waarmee de diensten in staat worden gesteld hoogwaardige (contra-)inlichtingenproducten op te stellen.

Een gezamenlijke Sigint- en Cybereenheid is om meerdere redenen wenselijk. Ten eerste leidt het bundelen van krachten tot een effectievere en efficiëntere inzet van hoogwaardige technische expertise en communicatie-interceptiemiddelen waardoor de kwaliteit van de producten toeneemt. Ten tweede stelt de samenwerking de diensten in staat om in een technologisch complexe omgeving te blijven innoveren en daarmee de informatiepositie te behouden.

De Nationale Sigint Organisatie (NSO) gaat deel uitmaken van deze nieuwe gezamenlijke eenheid. De hoofdtaken zijn de interceptie van gegevens uit draadloze communicatie, de uitvoering van onderzoek gericht op innovatie en continuïteit van de interceptie.

8.2 Samenwerking met Regionale Inlichtingendiensten

De vorming van de nationale politie en de organisatorische veranderingen die hiervan het gevolg zijn hebben mede geleid tot een heroriëntatie op de samenwerking met de Regionale Inlichtingendiensten (RID'en). Het project RID2015 moet ertoe leiden dat de inzet van de RID'en ten behoeve van het vroegtijdig onderkennen van opkomende dreigingen in de regio efficiënter wordt.

Het is van groot belang dat vroegtijdig relevante incidenten en ontwikkelingen worden onderkend om zo eventuele risico's en dreigingen tegen te gaan. De politie en de RID vervullen hierbij een belangrijke rol. De RID informeert de AIVD over ontwikkelingen in de regio, voert ondersteunende operationele werkzaamheden uit en vormt de ambtelijke en bestuurlijke schakel tussen de AIVD en de politie in de regio.

8.3 Samenwerking met het internationale netwerk van collega-diensten

De AIVD werkt ook aan nauwere samenwerking met het netwerk van buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Efficiënte samenwerking op het gebied van technologie-ontwikkeling en het opzetten van gezamenlijke onderzoeksprojecten moet leiden tot verhoging van de effectiviteit.

8.4 Cybersecurity

De afhankelijkheid van digitale technologie neemt in de toekomst verder toe. Dat geldt voor alle vitale sectoren in Nederland en de sociale en zakelijke communicatie tussen bedrijven, burgers en overheidsinstellingen. Om de maatschappelijke weerbaarheid te vergroten is in 2011 het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) opgericht. Door een goede afstemming in het NCSC tussen de AIVD en overige partijen kan de AIVD adequaat betrokken worden bij meldingen van digitale aanvallen waar de nationale veiligheid mogelijk in het geding is. Omgekeerd levert de AIVD expertise aan het NCSC ten behoeve van het duiden van digitale aanvallen en het beveiligen van (digitale) informatie.

8.5 Reisbewegingen

De AIVD maakt gebruik van diverse datastromen om zijn informatie- en inlichtingenpositie te verbeteren. Het ontsluiten en exploiteren van externe dataverzamelingen is van groot belang voor het primaire proces van de dienst. Er wordt geïnvesteerd in uitbreiding van de specifieke personele expertise en technieken die nodig zijn om de steeds in omvang toenemende datastromen te kunnen verwerken en analyseren. Een van die datastromen bestaat uit reisgegevens. Gezien het internationale karakter van terrorisme, is reizen van groot belang voor het bestaan en handelen van terroristische netwerken.

Hierdoor vormen reisgegevens een essentiële aanvulling op de bestaande datastromen die de AIVD op basis van zijn wettelijke bevoegdheden kan aanwenden voor onderzoek. De AIVD heeft in 2011 bestuurlijke en technische randvoorwaarden gerealiseerd waardoor reisgegevens ingezet kunnen worden voor onderzoek naar terrorisme en andere dreigingen.

Internationalisering leidt tot een voortdurende stijging van het aantal reisbewegingen en het aantal passagiers dat via Schiphol de Nederlandse grens passeert. Dit groeiende aantal grenspassages dwingt tot een nieuwe aanpak van het grensbeheer. Binnen het Programma Vernieuwing Grensmanagement (PVGGM) werken overheidsorganisaties en private partijen samen aan de vernieuwing van het huidige grensproces. De AIVD draagt door zijn deelname aan dit programma bij aan het ongestoord en veilig reizen van passagiers. In het nog op te richten Nationaal Informatie- en Analysecentrum Grenstoezicht (NIAG) zullen op 24-uursbasis reisgegevens worden geanalyseerd en zullen betrokken overheidspartijen gezamenlijk het veiligheidsrisico van reizigers beoordelen. Op basis daarvan worden eventuele veiligheidsmaatregelen vastgesteld. De AIVD is momenteel betrokken bij de oprichting en zal deelnemen aan het NIAG. Daartoe brengt de AIVD kennis en expertise in over contraterroreisme en het beschermen van de nationale veiligheid.

8.6 Doorontwikkeling informatiehuishouding

Het werk van de AIVD is in hoge mate afhankelijk van het vermogen om snel grote hoeveelheden informatie te verwerken en te analyseren. Zo kunnen vroegtijdig bedreigingen van de nationale veiligheid worden onderkend. De AIVD moet daarom kunnen beschikken over moderne, kostenefficiënte en goedwerkende informatiesystemen die ten aanzien van de ondersteuning van operationeel inlichtingenwerk internationaal voorop lopen. Om dit te realiseren heeft de AIVD in 2011 een structurele ICT-investeringsimpuls gekregen die wordt aangewend voor het versterken van de capaciteit van Signals intelligence (Sigint), het verwerken van omvangrijke internationale datastromen, ICT-voorzieningen voor Regionale Inlichtingendiensten en waarborgen voor de continuïteit van de informatiesystemen van de dienst.

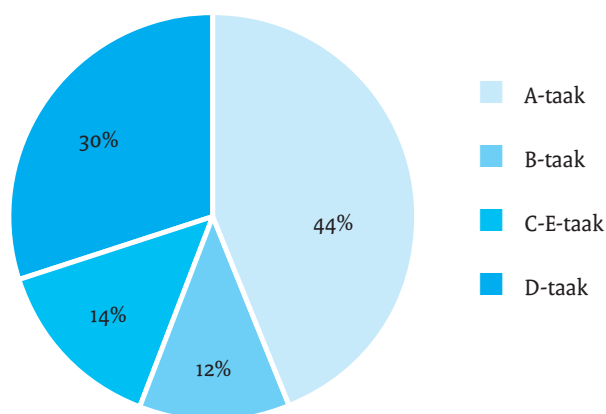
In 2011 is door een extern adviesbureau een audit uitgevoerd van de informatiemanagementorganisatie. Met de bevindingen en de aanbevelingen is in 2011 gestart met het versterken van het informatiemanagement.

In 2011 zijn op het gebied van systeemontwikkeling de volgende resultaten geboekt.

- De AIVD ontwikkelt een nieuw systeem voor documentmanagement en werkprocesondersteuning. In 2011 zijn de ontwikkelactiviteiten afgerond en in 2012 wordt het systeem ingevoerd en ingepast in de werkprocessen van de dienst en worden de gebruikers opgeleid.
- Na de invoering van het nieuwe documentmanagementsysteem start de AIVD met de dienstbrede uitrol van een nieuw targetregistratie en -analysesysteem. In 2011 is een eerste kleinschalige versie van dit systeem opgeleverd en getest.
- De AIVD heeft een nieuw personeelsmanagementsysteem ingevoerd dat is gerealiseerd in samenwerking met rijksoverheidsleverancier P-Direkt.
- Bij de uitvoering van veiligheidsonderzoeken kan gebruik gemaakt worden van een nieuw ingevoerd capaciteitsmanagementsysteem.
- Een nieuwe versie van het AIVD-systeem voor de verwerking en analyse van Sigint-opbrengsten is opgeleverd.

In onderstaande grafiek is de relatieve verdeling van de bezetting over het primaire proces van de AIVD per ultimo 2011 verdeeld over de wettelijke taken weergegeven.

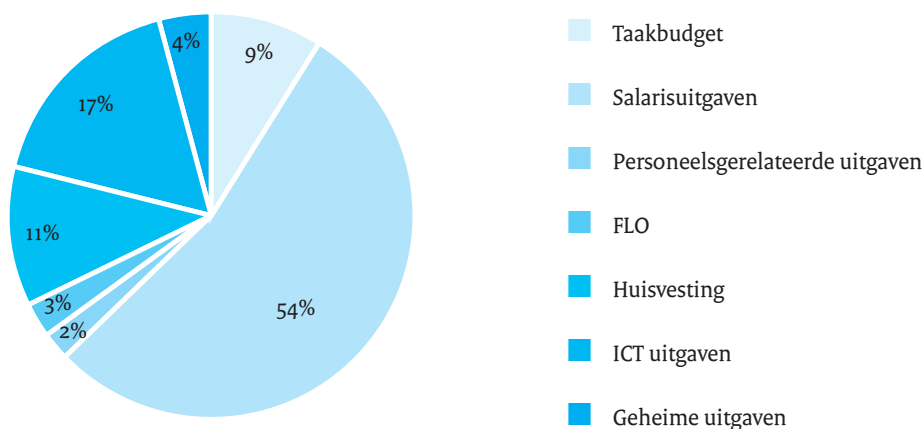
Verdeling bezetting (fte's) in het primaire proces

8.7 Bedrijfsvoering

In miljoenen euro's	2009	2010	2011
Uitgaven	189,7	191,0	197,8
Apparaat	181,5	182,7	189,2
Geheime uitgaven	8,2	8,3	8,6

Uitgaven AIVD 2011

9 Verantwoording en toezicht

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is eindverantwoordelijk voor een doelmatige taakuitvoering door de AIVD. De AIVD rapporteert over zijn taakuitvoering aan de eigen minister zodat deze de Tweede Kamer kan informeren.

Er is voorts sprake van een uitgebreid toezichtstelsel waar het gaat om de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in Nederland. De Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) ziet toe op de rechtmatigheid van de taakuitvoering van de AIVD en de MIVD. Het toezichtstelsel is echter breder. De Tweede Kamer controleert de AIVD in de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD) aan de hand van onder meer het geheim gerubriceerde jaarplan, de driemaandelijkse rapportages over de taakuitvoering en de geheime bijlage van het jaarverslag. De Tweede Kamer in brede zin voert zijn controlerende rol uit (veelal in de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken) aan de hand van onder meer de openbare versies van het jaarplan en het jaarverslag van de AIVD. Verder is er een aantal instanties dat, evenals de eerder genoemde CTIVD, externe en onafhankelijke controle op de diensten uitoefent. De Algemene Rekenkamer controleert de rechtmatigheid van ontvangsten en uitgaven van de dienst en onderzoekt de doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde beleid. Daarnaast onderzoekt de Rijksauditedienst de rechtmatigheid en het financieel beheer van de AIVD. De burger kan bovendien klachten indienen bij de Nationale ombudsman over de uitvoering van taken door de overheid en dus ook over de taakuitvoering door de AIVD. In het toezichtstelsel past tot slot de controle die de rechter uitoefent. Daarbij gaat het zowel om de bestuurs-, straf- als de civiele rechter.

9.1 Tweede Kamer

In 2011 hebben twee specifieke Algemeen Overleggen (AO) inzake de AIVD plaatsgevonden, op 29 juni en op 8 december. Daarnaast is door de dienst onder meer bijgedragen aan de AO's betreffende terrorismebestrijding en de DigiNotar-affaire.

Tijdens het AO in juni is met de Kamer gesproken over het jaarverslag 2010 van de AIVD, het AIVD jaarplan 2011, de uitvoering van veiligheidsonderzoeken door de AIVD, de zaak van de heer Van Duijn, het CTIVD-rapport over de uitvoering van de inlichtingentaak buitenland en het onderzoek van de AIVD naar de Moslimbroederschap in Nederland.

In december kwam de zaak van de heer Van Duijn opnieuw aan bod en werd aandacht besteed aan de voorbereiding van de Nederlandse regering op de film *Fitna* en het CTIVD-rapport over de door de AIVD uitgebrachte ambtsberichten in de periode van oktober 2005 tot en met mei 2010.

De vaste Kamercommissies voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Veiligheid en Justitie hebben daarnaast in juni een werkbezoek afgelegd aan de AIVD. Daarbij werd uitgebreid ingegaan op de operationele prioriteiten van de dienst. Naar aanleiding van berichten in de media over het af luisteren van telefoons door de AIVD is voor het Presidium van de Tweede Kamer een presentatie gegeven over de maatregelen die genomen kunnen worden om het telefoonverkeer beter te beveiligen. Tot slot heeft de dienst een groot aantal aan de actualiteit gerelateerde Kamervragen beantwoord.

9.2 Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer (CIVD)

In de Wiv 2002 is bepaald dat de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de minister van Defensie de Kamer vertrouwelijk kunnen informeren over de door de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten aangevande middelen, geheime bronnen en het actuele kennisniveau van beide diensten.

Dit gebeurt in de CIVD van de Tweede Kamer. De CIVD bestaat uit de fractievoorzitters van de politieke partijen die in de Tweede Kamer vertegenwoordigd zijn, met uitzondering van de fractievoorzitters van partijen die tijdens een lopende kabinetsperiode zijn afgesplitst.

In 2011 heeft de AIVD de leden van de CIVD over zijn operationele taakuitvoering geïnformeerd middels de reguliere driemaandelijke rapportages. In dat kader zijn ook de geheime bijlage bij het jaarverslag 2010 en het jaarplan van de AIVD voor 2011 in de commissie besproken. Meer specifiek is in de CIVD onder andere aandacht besteed aan de dreiging van digitale aanvallen gericht tegen Nederland, de Moslimbroederschap, de uitvoering van de inlichtingentaak buitenland en de gevolgen van de dood van Osama bin Laden.

De CIVD heeft daarnaast een werkbezoek afgelegd aan de AIVD en heeft speciale briefings ontvangen inzake onder andere de ontwikkelingen in Noord-Afrika, het Midden-Oosten en Iran.

9.3 Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD)

De onafhankelijke CTIVD is belast met het toezicht op de rechtmatigheid van de uitvoering van de Wiv 2002 en de Wvo door de AIVD en MIVD. In 2011 heeft de CTIVD drie toezichtrappen uitgebracht. Dat zijn het rapport over de uitvoering van de inlichtingentaak buitenland door de AIVD, het rapport over de rol van de MIVD en de AIVD bij een evacuatiemissie in Libië en het rapport over de door de AIVD uitgebrachte ambtsberichten in de periode van oktober 2005 tot en met mei 2010. De rapporten zijn, voorzien van de reactie van de minister(s), in hetzelfde jaar aan het parlement aangeboden. Het rapport over de evacuatiemissie in Libië zal in het eerste kwartaal van 2012 nog met de Kamer besproken worden. De andere twee rapporten zijn reeds met de Kamer besproken.

Voor nadere informatie wordt verwezen naar de eigen website van de CTIVD: www.ctivd.nl. Daar worden de rapporten van de CTIVD en de reactie daarop van de minister gepubliceerd. De CTIVD brengt een eigen jaarverslag uit, eveneens te raadplegen via deze website.

9.4 De Raad voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (RIV)

De Raad voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (RIV) is een onderraad van de Ministerraad. De ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, van Defensie, van Buitenlandse Zaken en van Veiligheid en Justitie hebben zitting in deze raad, die wordt voorgezeten door de minister-president. De ambtelijke voorbereiding van de RIV vindt plaats in het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN). In de RIV worden analyses van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten besproken die relevant zijn in het kader van het veiligheidsbeleid van het Kabinet.

In 2011 kwamen onder andere de dreiging van digitale aanvallen en de ontwikkelingen in Noord-Afrika, het Midden-Oosten en Iran aan de orde. Tevens zijn het driemaandelijke Nationale Inlichtingenbeeld, het jaarverslag 2010 en het jaarplan 2011 in de RIV besproken.

10 Wetgeving en juridische zaken

10.1 Wijziging van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv 2002)

Bij de Eerste Kamer was een voorstel tot wijziging van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 aanhangig (kamerstukken 30 553). Bij brief van 17 maart 2011 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, daartoe gemachtigd door de Koningin, mede namens de minister-president, minister van Algemene Zaken, de minister van Defensie en de minister van Veiligheid en Justitie aan beide kamers der Staten-Generaal medegedeeld dat het wetsvoorstel wordt ingetrokken (kamerstukken 30 553, nr. 18). Daarbij is aangegeven dat diverse voorstellen uit het ingetrokken wetsvoorstel, waar nodig geactualiseerd, in een nieuw in te dienen voorstel zullen worden vervat. Het nieuwe wetsvoorstel is momenteel in voorbereiding.

10.2 Nationale politie en de Wiv 2002

Op grond van artikel 60, eerste lid, van de Wiv 2002 zijn de korpschefs van de politiekorpsen van rechtswege aangewezen als ambtenaren die werkzaamheden voor de AIVD verrichten. Op grond van artikel 60, tweede lid, worden door de korpsbeheerders in overeenstemming met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties ondergeschikten van de korpschefs aangewezen die worden belast met de feitelijke uitvoering van en het toezicht op die werkzaamheden. Het betreft hier de regeling voor de Regionale Inlichtingendiensten. De komst van de nationale politie, waarbij sprake zal zijn van één korps en één korpschef, brengt met zich mee dat de in artikel 60 opgenomen regeling aanpassing behoeft. De benodigde aanpassingen, ook waar het gaat om de in artikel 62 neergelegde informatieplicht voor politie-ambtenaren, is in artikel 10 van de Invoerings- en aanpassingswet Politiewet 201X (kamerstukken 32 822) opgenomen. Daarnaast is in artikel 7 van voornoemde wet voorzien in een overgangsrechtelijke voorziening, welke ertoe strekt de bestaande aanwijzingen van RID-medewerkers na invoering van de nieuwe Politiewet te handhaven.

10.3 Klachten

In 2011 werden 24 klachten over vermeend handelen van de AIVD ontvangen. Van de klachten die in 2011 werden afgehandeld werd een klacht op advies van de CTIVD gegrond verklaard. Bij een klacht concludeerde de minister met de CTIVD dat niet was komen vast te staan dat de klacht gegrond was. In de overige gevallen die aan de CTIVD werden voorgelegd werd de klacht op advies van de commissie ongegrond dan wel kennelijk ongegrond verklaard.

Enkele klachten werden op grond van artikel 9:8 Algemene wet bestuursrecht niet in behandeling genomen of direct naar tevredenheid afgehandeld. Een klacht werd door klager ingetrokken. Drie klachten worden in 2012 afgehandeld.

De Nationale ombudsman nam in 2011 een klacht over de AIVD in behandeling. Hierover is echter nog geen rapport uitgebracht. Hij bracht wel rapport uit over een klacht die in 2010 was ingediend waarin hij oordeelde dat het niet behoorlijk is dat de minister een verzoek om te voldoen aan de notificatieplicht uit eigen beweging behandelt als een inzageverzoek. De minister heeft toegezegd verzoeker voortaan eerst te melden dat de wet niet voorziet in een mogelijkheid voor burgers om een notificatieverslag op te vragen. Tevens biedt de minister in het vervolg aan het verzoek als inzageverzoek te behandelen als verzoeker dat wenst.

10.4 Verzoeken tot kennisneming

In 2011 is ruim gebruik gemaakt van de wettelijke mogelijkheid om van bij de AIVD vastgelegde gegevens kennis te nemen. Alleen informatie die niet langer actueel is voor de taakuitvoering van de AIVD komt voor verstrekking in aanmerking. Niet-actuele gegevens worden niet verstrekt indien hiermee bronnen en werkwijzen van de AIVD (mogelijk) worden onthuld. Verder worden persoonsgegevens van derden alleen verstrekt wanneer sprake is van overleden familieleden in de eerste graad. Op de AIVD-website zijn de procedure en de voorwaarden nader omschreven.

In onderstaande tabellen wordt inzicht gegeven in het aantal en de aard van de inzageverzoeken en de hierover gevoerde procedures.

Aantal inzageverzoeken	ingediend	afgehandeld	gehonoreerd
Verzoeken	177	178	79
Bezwaren	22	19	
Beroepen	6	6	
Hoger beroepen	1	2	

Verzoeken	ingediend	afgehandeld	gehonoreerd
Gegevens eigen persoon	84	92	31
Overleden familieleden	33	34	11
Bestuurlijke aangelegenheden	53	44	37
Derden	7	8	
totaal	177	178	79

	afgehandeld	ongegrond	gegrond	niet-ontvankelijk
Bezwaar	19	14	3	2
Beroep	6	3	3	
Hoger beroep	2	2		

10.5 Notificatie

Artikel 34, eerste lid, van de Wiv 2002 bevat de notificatieplicht voor de AIVD. Deze houdt in dat de AIVD vijf jaar na de beëindiging van de daadwerkelijke uitoefening van enkele specifieke bijzondere bevoegdheden onderzoekt of aan de persoon over wie de bevoegdheid is uitgeoefend daarvan verslag kan worden uitgebracht. De notificatieplicht geldt alleen voor de inzet van bijzondere bevoegdheden op personen vanaf de inwerkingtreding van de Wiv 2002, te weten 29 mei 2002. Dit betekent dat vanaf 29 mei 2007 de notificatieverplichting uitvoering heeft gekregen. Er kan sprake zijn van verval, uitstel of afstel van de notificatieplicht. Dit kan veroorzaakt worden doordat personen niet te traceren zijn, of sprake is van nog lopend onderzoek. Ook kan hier sprake van zijn indien notificatie betekent dat bronnen gevaar lopen of buitenlandse betrekkingen mogelijk worden geschaad. Tot op heden is nog geen notificatieverslag uitgebracht. De CTIVD volgt het beleid en de uitvoering van de notificatieplicht nauwgezet.

Eerder is door de CTIVD (toezichtrapport naar de rechtmatigheid van de uitvoering van de notificatieplicht door de AIVD, nr. 24, 2010) vastgesteld dat in 43% van de onderzochte zaken een persoon niet kon worden genotificeerd omdat hij niet kon worden getraceerd. Om betrokkenen beter te kunnen traceren heeft de AIVD een aantal maatregelen genomen, bijvoorbeeld door zowel bij de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA), de RID als bij de Belastingdienst navraag te doen naar het adres van een betrokkene. Dit heeft ertoe geleid dat het percentage niet-traceerbare personen ten aanzien van de in 2011 uitgevoerde onderzoeken is teruggebracht naar 10,5%.

Begrippenlijst

Activisme

De algemene benaming voor het fenomeen waarbij personen of groepen op buitenparlementaire wijze, maar binnen de grenzen van de wet, streven naar verbetering van de rechten en levensomstandigheden van individuen, groepen en dieren.

Al Qaida

Met de aanduiding Al Qaida wordt tegenwoordig bedoeld op de verzameling van kern-Al Qaida en aan kern-Al Qaida gelieerde netwerken. Er is sprake van een wederzijdse ideologische verbondenheid, waarbij de leiders van lokale jihadistische groeperingen de ideologie van de wereldwijde jihad van kern-Al Qaida overnemen en trouw zweren aan de leider van kern-Al Qaida, Osama bin Laden. Zij voeren vervolgens vaak de naam Al Qaida, gevolgd door de streek waar zij actief zijn. Voorbeelden hiervan zijn Al Qaida in de Islamitische Maghreb (AQIM) en Al Qaida op het Arabisch Schiereiland (AQAS). Behalve dat deze groepen de wereldwijde jihad steunen, voeren zij nadrukkelijk ook een eigen agenda. Er is niet per se sprake van samenwerking of aansturing tussen kern-Al Qaida en de gelieerde organisaties. Omdat de term 'Al Qaida' dus op verschillende organisaties kan doelen, is het in de praktijk een moeilijk hanteerbare term en is het gebruikelijk om de specifieke naam van de organisatie te noemen.

Ambtsbericht

Een (schriftelijke) mededeling aan een persoon of instantie omtrent door de AIVD verwerkte (persoons)gegevens die voor de geadresseerde persoon of instantie van belang kunnen zijn om deze in staat te stellen zijn verantwoordelijkheid uit te oefenen inzake door hem te behartigen belangen.

Bijzondere inlichtingenmiddelen

Technische en andere middelen die worden ingezet ter uitvoering van een bijzondere bevoegdheid als bedoeld in de Wiv 2002 en die veelal een geheim karakter hebben.

CBRNe-wapens

Aanduiding voor chemische, biologische, radiologische en nucleaire wapens en zelfgemaakte explosieven.

Dualuse-goederen

Goederen of materialen die geschikt zijn voor tweërlei gebruik (zowel civiele als militaire toepassing). Deze term wordt gebruikt bij het tegengaan van de verdere verspreiding van (massavernietigings)wapens.

Extreem

Personen, groepen of organisaties zijn extreem wanneer zij zich manifesteren tot op de grens van de wettelijke kaders van de democratische rechtsorde, maar daar nog binnen blijven.

Extremisme, extremistisch

Het fenomeen waarbij personen en groepen, bij het streven naar verbetering van de rechten en levensomstandigheden van individuen, groepen of dieren, bewust over de grenzen van de wet gaan en (gewelddadige) illegale acties plegen.

Gewelddadige jihad

De gewapende strijd tegen vermeende vijanden van de islam, waarbij ter legitimering een beroep wordt gedaan op de islamitische rechtsleer.

Islamisme, islamistisch

Een radicale stroming binnen de islam die ernaar streeft de samenleving een weerspiegeling te laten zijn van hetgeen volgens hen in de oorspronkelijke bronnen van de islam, de Koran en de soenna (de uitspraken en handelingen van de Profeet) staat vermeld. Het islamisme heeft een politieke agenda en kan bij de verwezenlijking ervan kiezen voor een gewelddadige of niet gewelddadige en zelfs democratische variant. Gerelateerd aan salafisme.

Jihadisme

Extremistische ideologie waarin de verheerlijking van de gewelddadige jihad centraal staat.

Jihadistisch netwerk

Een fluïde, dynamische, vaag afgegrensde structuur die een aantal personen (radicale moslims) omvat die onderling een relatie hebben, zowel op individueel niveau als tussen groepen (of cellen). Zij worden ten minste tijdelijk door een gemeenschappelijk belang verbonden: het nastreven van een jihadistisch doel. Personen die deel uitmaken van het jihadistische netwerk worden door de AIVD aangemerkt als 'lid'. Men is lid als men binnen de grenzen van het netwerk actief is en bewust een bijdrage levert aan de realisering van het jihadistische doel.

Landen van zorg

Landen die ervan worden verdacht massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen te ontwikkelen en doelen na te streven die een bedreiging kunnen vormen voor de internationale rechtsorde en de veiligheid en belangen van Nederland en zijn bondgenoten.

Onverdraagzaam isolationisme

Een vorm van radicalisme waarbij men om etnische, religieuze/levensbeschouwelijke of politieke redenen zeer intolerante opvattingen huldigt over andere bevolkingsgroepen en daarbij streeft naar de totstandkoming van een eigen ruimte (enclave) voor wat men als de eigen bevolkingsgroep beschouwt. In deze eigen ruimte ziet men geen plaats voor groepen van andere etnische herkomst, met andere religieuze/levensbeschouwelijke overtuigingen of andere politieke opvattingen (exclusivisme). Ook streeft men er vaak naar in deze eigen ruimte eigen wet- en regelgeving te laten prevaleren boven die van de (westerse) overheid (parallélisme).

Overbrengingsmiddelen

Systemen, zoals ballistische raketten, kruisvluchtwapens en onbemande vliegtuigen, die noodzakelijk zijn om CBRN-wapens effectief in te zetten.

Proliferatie

De (verdere) verspreiding van massavernietigingswapens (chemische, biologische, radiologische en nucleaire wapens) en van middelen voor het inzetten daarvan (overbrengingsmiddelen).

Radicalisering

De groeiende bereidheid om diepingrijpende veranderingen in de samenleving (eventueel op ondemocratische wijze) na te streven en/of te ondersteunen, die op gespannen voet staan met of een bedreiging kunnen vormen voor de democratische rechtsorde.

Radicalisme

Het nastreven en/of ondersteunen van diepingrijpende veranderingen in de samenleving, die een gevaar kunnen opleveren voor de democratische rechtsorde (doel), eventueel met het hanteren van ondemocratische methodes (middel), die afbreuk kunnen doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde (effect).

Rijksdomein

Zie Stelsel bewaken en beveiligen.

Salafisme

Een brede ideologische stroming binnen de islam die een letterlijke terugkeer bepleit naar de 'zuivere islam' uit de begintijd van de islam.

Separatisme

Het streven van een bepaalde bevolkingsgroep om zich los te maken uit een bestaand staatsverband en een eigen staat te stichten.

Sigint (Signals intelligence)

Het onderscheppen en lokaliseren van elektronische signalen die via de ether (door de lucht) worden verzonden.

Stelsel bewaken en beveiligen

Een samenwerkingsverband, onder leiding van de eenheid Bewaking en Beveiliging van de NCTV, dat namens de rijksoverheid verantwoordelijk is voor de beveiliging van de personen, objecten en diensten in Nederland die zijn opgenomen in het zogenoemde rijksdomein. De AIVD levert in het kader van het Stelsel dreigingsinformatie aangaande deze personen, objecten en diensten.

Terrorisme

Het uit ideologische motieven dreigen met, voorbereiden of plegen van op mensen gericht ernstig geweld, dan wel daden gericht op het aanrichten van maatschappijontwrichtende zaakschade, met als doel maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen, de bevolking ernstige vrees aan te jagen of politieke besluitvorming te beïnvloeden.

Veiligheidsonderzoek

Een onderzoek naar een persoon, gericht op feiten en omstandigheden die uit het oogpunt van de nationale veiligheid van belang zijn voor de vervulling van een specifieke vertrouwensfunctie.

Vertrouwensfunctie

Een functie waarin het mogelijk is misbruik te maken van kennis of bevoegdheden waardoor de nationale veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat ernstig bedreigd worden. Het gaat om functies waarin men omgang heeft met staatsgeheimen, functies waarin door integriteitsaantastingen de nationale veiligheid in het geding is en specifieke functies in vitale sectoren.

Vitale sectoren

Sectoren en delen van de infrastructuur die zo vitaal (van wezenlijk belang) zijn voor de Nederlandse samenleving dat uitval of ernstige verstoring ervan grote maatschappelijke schade tot gevolg kan hebben.

Openbare publicaties 2011

- Leidraad aanwijzing vertrouwensfuncties vitale sectoren (december 2011)
- AIVD Jaarverslag 2010 (april 2011)
- AIVD corporate brochure: Tegen de stroom in, voor de nationale veiligheid (februari 2011)
- Handleiding Kwetsbaarheidsonderzoek spionage (januari 2011)

Deze en andere openbare publicaties van de AIVD zijn te downloaden van de AIVD-website (www.aivd.nl).
Jaarverslagen van de AIVD zijn te downloaden via www.aivdkennisbank.nl.

Colofon

Dit is een uitgave van:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

www.aivd.nl

Postbus 20010 | 2500 EA Den Haag

Grafische vormgeving

Zijlstra Drukkerij, Rijswijk

Drukkerij

Zalsman B.V., Zwolle

Fotografie

Hollandse Hoogte

Levien Willemse

Afdeling Communicatie AIVD

April 2012

